

Színház

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2002. OKTÓBER

NAGY ANDRÁS ARAD, ÉJJEL

Botrány

Ami itt következik: *botrány*. Háromszoros. Tizenháromszoros.

Hogy miért tizenhárom, az nem szorul magyarázatra.¹

A három pedig: 1. a történelemé, 2. a műfajé és 3. a szemléleté. 1. A történelmi igazságtételnek nevezett győztes vérbosszú 1849. október 6-án Aradon: a szabadságharc tábornokainak kivégzésével, a maga kegyetlenségében – megszegett ígéreteivel, végrehajtásának módjával (a katonák többségének akasztatásával) – *botrány* volt, már a kortársak számára is.

Ezt a *botrányt*, főként pedig ennek legutolsó óráit (2.) színpadon még nem mondták el. Mert a történelemtől és a drámáról való gondolkodás az elmúlt másfél évszázadban nemigen fért össze az eseményekkel és a műfajjal. Most sem fér egyébként.

Az tehát, hogy a tizenhárom vértanú – hogyan is (3.) fogalmazható ez meg – egytől egyig megtagadta a magyar forradalmat.

Botrány.

Aminek a hősei voltak. Amiért az életüket adták. Amiért emlékezünk rájuk.

Ebből indulunk ki a továbbiakban.

A tizenhárom katona utolsó órájából. Tizenháromféle utolsó órából tehát, amelyek egymásra következnek – és nemcsak a kronológia, de talán a lélektan logikája szerint is. Október ötödike délután hattól október hatodika reggel hétig. Amíg lezajlott minden: remény, csalódás, hitetlenség, döbbenet, rezignáció – és mindennek az ellenkezője is.

Nemzeti ereklyéről van szó természetesen. Ezért, hogy munkámat szigorúan levéltári forrásokra, illetve ezek feldolgozására építettem.² (Csakis a színpad „autokráciájának” megfelelően

módosítva helyenként.) Önkényeskednem mindössze a nyelv ügyében kellett: a magyar szabadság vértanúinak jó része ugyanis nem beszélt vagy csak hibásan beszélt nyelvünket. Származásukat tekintve többen voltak „kisebbségiek” (örmény, horvát, szerb) vagy pedig szomszédos, „idegen” többségi nép (német, osztrák) fiai. Egytől egyig császári katonatisztek.

Írás közben úgy éreztem, mintha ez a történet a magyar történelem *Szent Lajos király hídja* volna. Vagyis annak tragikus epizódja, ahogy egymástól távol futó sorsok a váratlan katasztrófában találkozni tudnak.

A színpadon mindvégig többen lehetnek jelen. És mert sok a tennivaló egy efféle *botrány* előestéjén, előéjszakáján és előhajnalán, szigorú rend szerint mozog mindenki. Rabok és nem rabok. Mindannyian drámahősök. Az elítélteken túl a törzshadbíró,³ a felmondási idejét töltő hóhér,⁴ a vigaszra szoruló papok, a reggelre megözvegyülő asszonyok, a porkolábok, a tisztiszolgák vagy az ítélettel gazdájától megfosztott kutya.⁵

Ha van „dráma”, az folyamatosan és semmitől sem befolyásoltan halad előre: a telő idővel. Ami a színpadon látható, az ennek csak egyik vetülete, variációja vagy akár ellenpontja, kommentárja, persziflázsa lehet. Párbeszédben vagy magánbeszédben, sodródva a drámával, de már semmiképpen sem befolyásolva ezt a sodrást. Munkám során ezt éreztem valóban drámainak, és ezt éreztem alapvetőnek a megidézett történelem drámájában is.

A szereplők – úgy gondolom – váltogathatják a szerepeket. De ezt a gondolatot csak az itt következő szöveg értelmezheti.

Mint oly sok egyebet is.⁶

¹ Ha mégis magyarázatra szorulna: az aradi vértanúk – ennek a szövegnek a hősei – tizenhármán voltak. Mégpedig: Lázár Vilmos, Dessewffy Arisztid, Schweidel József, Kiss Ernő, Poeltenberg Ernő, Török Ignác, Láhner György, Knezic Károly, Nagysándor József, Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János, Vécsey Károly.

² Elsősorban Katona Tamás *Az aradi vértanúk* című forráskiadványára (Budapest, 1983), illetve egyéb, a korszak hadtörténetével, illetve az egyes résztvevők életével foglalkozó tudományos írásokra.

³ Karl Ernst.

⁴ Franz Bott.

⁵ Nevét mindeddig nem sikerült hitelesen érdemlően megállapítani.

⁶ Munkám a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által a magyar millennium alkalmából meghirdetett Bornemisza Péter drámairói ösztöndíj támogatásával készült.

18:00

AZ ÍTÉLET ÓRÁJA (LÁZÁR)

Nyolcas cella

LÁZÁR Nem? Igen? Tehát? Mégis? Mégsem? Ugye? Kiküszöbölték végre az adminisztrációs hibát? Kitalálhatom? Szmélyes? Általános? Császári? Mindenkire érvényes? Csak én-rám? A tábornokok igen, de én, az ezredes nem? Fordítva?

ERNST Igen. Nem.

LÁZÁR Tisztázódott? De hiszen miért kellene ezt egy képzett jogásznak magyaráznom? No és megszegheti-e adott szavát Liechtenstein herceg? Tudja, hogy én már korábban kapituláltam volna, ha nem vesznek őrizetbe a társaim? Hallgat? Miért?

ERNST Igen.

LÁZÁR Tudja, hogy visszavárnak a vasúthoz? Ha nem állnak le a vasútépítések, azt hiszi, belekeveredek ilyesmibe? Ült már vasúton? Tudja, hogy legjobban mégiscsak a főpénztárnok látja át az egészet? Tehát? Mondja végre?

ERNST Elutasították a kegyelmi felterjesztést.

LÁZÁR Mit? Beszél?

ERNST Az ítélet jogerős. Méltányosságból először tudhatja meg valamennyi elítélt közül. És méltányosságból a végrehajtást is legelőnek...

LÁZÁR És a kegyelmezési jog?

ERNST Fenntartva, természetesen.

LÁZÁR Akkor? Tehát? Mégis?

ERNST Az utasítás szerint az ítéleteket elegendő utólag felterjeszteni őfelségéhez.

LÁZÁR Utólag? Vagyis a végrehajtás után?

ERNST Igen.

LÁZÁR A per? A bíróság? Az egész? Miért volt akkor, miért?

ERNST A megalapozott ítélethozatal érdekében. Magam egyébként mint az egyetlen képzett jogász itt Aradon koherensnek találtam a védekezés stratégiáját.

LÁZÁR Koherensnek? Mit mond azzal, hogy koherensnek?

ERNST Arra alapozták védekezésüket, hogy a király parancsára esküdtek fel az alkotmányra, s ez az alkotmány rendelte a magyar minisztérium alá az itt szolgáló ezredeket. A déli, úgymond, „betörés” után pedig csak a rendet kívánták helyreállítani, ezért harcoltak fegyverrel őfelsége csapatai ellen. Osztrák földön is csak a hadműveleteket folytatták, satöbb, satöbb.

LÁZÁR Ugye?

ERNST Igen. Érveik szerint a trónfosztást az oktrojált alkotmány idézte elő, később már a politikai terror miatt nem volt visszaút, ha persze nem értettek is egyet vele. Az indoklást megerősíti, hogy a vádlottakat megzavarta, amikor herceg Windischgraetz kivégeztette az átlókat, vagyis mintegy lehetetlenné tette annak mérlegelését, hogy uralkodójukhoz maradjanak hűségesek, satöbb.

LÁZÁR Tehát? Ha ilyen világos? Akkor?

ERNST Világos. Koherens. De gyenge. A bíróság véleménye szerint nyilvánvaló összebeszélésen alapul, s a jogban járatlanokat győzheti csak meg igazukról. Hiszen a vádlottak egyértelműen hadi tevékenységet folytattak a trónfosztás után is, ekként pedig tettleg elismerték annak érvényességét, nemkülönb az abból fakadó egyéb határozatokét.

LÁZÁR És a beadványok? A bizonyítékok?

ERNST Mérlegeltük természetesen Kiss, Poeltenberg, Schweidel, Dessewffy, Láhner, Leiningen, Nagysándor vádlottak utólag becsatolt dokumentumait, szabályszerűen, két tár-

gyalási fordulóban, az előírásoknak megfelelően összeállított bíróság előtt. Ennek nyomán állapítottuk meg, hogy egyetlen vádlottnak sem sikerült igazolnia magát. A bűnre tehát, amit elkövettek, a törvény halálbüntetést szab ki, amitől a bíróság nem tekinthet el.

LÁZÁR És a kegyelem?

ERNST A mentesítések csakis kegyelmi úton vehető figyelembe.

Ennek megfelelően foglalta magában kegyelmi előterjesztésünk Lázár, Dessewffy, Láhner, Leiningen, Nagysándor vádlottakat. De ez már nem a bíróság hatásköre.

LÁZÁR Hanem? A császáré?

ERNST Utólag. Ha érti.

LÁZÁR Utólag? A végrehajtás után?

ERNST Úgy is mondhatjuk.

LÁZÁR Úgy? Is?

Ötös cella

BOTT Még maga is, azt mondta. És azt is mondta még, hogy itt mindenki, de mindenki ellene van. Az osztrákok is, egytől egyig.

DAMJANICH Az osztrákok? Éppen őellene?

BOTT Kérem, forduljon oldalra.

DAMJANICH Ráismerek. Mindig panaszkodik. Dohog. Elégedetlen. Vesztes. Bármilyen történék is. Haynau.

BOTT És hogy ki vagyok én, mondta. Már mint ő, azaz én. Hogy még egy brünni mesterember is.

DAMJANICH Brünni?

BOTT Brünni.

DAMJANICH Szép város.

BOTT Nekem éppen nem tetszik.

DAMJANICH A szakállamra majd vigyázzon. Arra kényes vagyok.

BOTT Legyen is. Szép. És, mondom még, miért éppen most. Nedves a föld. Nincs megfelelő faanyag. Valami épülő házról fogják rekvirálni a gerendákat.

DAMJANICH Esik? Még mindig?

BOTT Ja. Azt mondta, október hatodika, az számukra gyásznappal. Mert akkor gyilkolták meg a császár miniszterét.

DAMJANICH Latourt. Igen, akkor.

BOTT Ismerték egymást?

DAMJANICH Csúnya történet volt. Népitétel. Lámpavas. Nem.

BOTT Hát, mondom, ha október hat, akkor október hat. Az idő végül is nem lesz jobb. Testsúly?

DAMJANICH Százhatvan font. Híztam, mióta ágyhoz köt a törött bokám.

BOTT Mondom, báró úr, legalább szakembereket adjon melém. Ne a városi sintérlegényeket, mert mégiscsak volna különbség kutyák meg tábornokok között, már megbocsásson.

DAMJANICH Sejttem, erre mit felelt.

BOTT Azt.

DAMJANICH Bort?

BOTT Majd munka után.

DAMJANICH Akkor magam.

BOTT Egészségére. És hogy ő, ha rajta múlik, de hát még ezt sem bízták rá, csak megállapítja a személyazonosságukat, szót sem ad a bűnösöknek, és máris felhúzhatók.

DAMJANICH Még csak nem is lövet.

BOTT Nekem is könnyebb volna. De azt mondta, az csak katonáknak jár. Ezek pedig maguk döntöttek úgy, amikor dezertáltak a seregből, és azután saját bajtársaikra támadtak. Röviden: kutyák.

DAMJANICH Akikre azonban őfelsége mégiscsak a cár hadseregét hívta be, nem egy farka sintért.

BOTT Jární sem tud?
 DAMJANICH Törött bokával?
 BOTT Kocsi kell. Majd ad a várparancsnok.
 DAMJANICH Bizony, hogy kell. Nekem is kellett. Kipróbáltam a kocsimat, meghajtottam, felbillent, kiestem. Úgy törött el a lábam.
 BOTT Bizony, ezek a kocsi! Kirázta a lelkem, amíg Komáromból ideértem.
 DAMJANICH Haynau Komárom alatt van?
 BOTT Ja. Odarendelt. Oka volt rá. Megkérdezte: láttam-e az országot.
 DAMJANICH Jó kérdés. Látta?
 BOTT Siralmas, igen. De ettől még az én felmondásom, mondtam, báró úr, az felmondás. Azt felelte, köteleznek felmondási időben. Bármivel. Nincs kímélet, senkinek, nekem sincs. Hogy soha többé ilyesmi ne fordulhasson elő. Száz évre, azt mondta, kiirtja a gázt.
 DAMJANICH Ráismerek. Korlátolt csősz. Kutya és gaz. Ebben gondolkodik. Micsoda szókincs!
 BOTT Mentésére legyen mondvá, talán csak miattam használt ilyen szavakat. Mert mégiscsak kellemetlen, így mondta, kínos, ha itt van ez a végre meghozott ítélet, de nincsen, aki végrehajtsa. Hát, mondtam, jó.
 DAMJANICH Jó. Nincs, aki. Jó.

Hármas cella

PORKOLÁB Leiningen kapitány!
 LEININGEN Igen.
 PORKOLÁB Nem.
 LEININGEN Mi nem?
 PORKOLÁB Nem lehetséges.
 LEININGEN Mi az, ami nem lehetséges?
 PORKOLÁB Amit kért, azt a várparancsnok nem.
 LEININGEN Liza?
 PORKOLÁB Azt nem tudom.
 LEININGEN Az engedély? A látogató? A búcsú?
 PORKOLÁB Az, az. Az engedély. Az nem lehetséges.
 LEININGEN És más? Más lehetséges?
 PORKOLÁB Arra nincs parancsom.
 LEININGEN Értettem. Leléphet.
 PORKOLÁB No, no.

19:00

A HITETLENSÉG ÓRÁJA

(DESSEWFFY)

Kilences cella

JÁNOS Ha egyszer az úr parancsolta.
 DESSEWFFY Persze, parancsoltam. Hát akkor hozza, János.
 JÁNOS Gőzöltem is, nem csak tisztítottam. Szép, ugye?
 DESSEWFFY Mit mondanak? Mikor?
 JÁNOS Virradatkor. Ahogyan szokás.
 DESSEWFFY Álom. A rosszabbik fajtából. Kéretik tovább aludni.
 JÁNOS Elégedetlen a nagyságos úr?
 DESSEWFFY Nagyon is elégedett vagyok.
 JÁNOS A gombokat egytől egyig átdörzsöltem, puha bőrrel.
 DESSEWFFY Fel kellene ébrednem. Valamelyik álomból fel. A nyomasztóból vagy a gyönyörűből. De ez a kettő így, együtt...

JÁNOS Megvessem az ágyát?
 DESSEWFFY Vesd csak, János.
 JÁNOS A nagyságos asszony odakint várakozik. Az engedélyre, a búcsúzáshoz.
 DESSEWFFY Ünneplőben fogadom majd, amiben esküdtem. Ami azután röviddel harci díszem lett, mert nem öltözhettem már át a templom és a csatatér között. Boldogító igen a Vízivárosban. Lovasroham Tulán. Most pedig búcsú, ugyanabban. Igazán alkalmas egy öltözet.
 JÁNOS De nem biztos, hogy megkapja. Leiningenné is itt van, de nem kapta.
 DESSEWFFY Kint vár?
 JÁNOS Kint.
 DESSEWFFY Ne várjon. Nem akartam, hogy várjon. Azért fordultam vissza a török határról is, hogy Emma ne várjon. Eleget várt már ifjú asszonyként, amíg nekem dolgom volt a csatákban. Hogy ha azok véget értek, akkor legalább ne tovább, ha egyszer én hosszú ideje csakis órá vártam, hát ne várrassam tovább a menekülésemmel, a ki tudja, meddig tartó emigrációmmal, ne hát.
 JÁNOS Készen van a fekhely.
 DESSEWFFY És Liechtenstein herceg? Ő nem vár valahol?
 JÁNOS Mondtam volna, ha várná.
 DESSEWFFY Vagy majd a föld alatt várhatom, hogy adott szavát betartsa?
 JÁNOS Megérdeklődhetem odakint, ha parancsolja.
 DESSEWFFY Azt is érdeklődd meg, János, hogy miért fordultam vissza baráti szavára, miért tagadtam meg Bem parancsát, miért vezettük át ágyúinkat és csapatainkat Simbschen tábornokhoz, ha nem vár.
 JÁNOS Igenis.
 DESSEWFFY János!
 JÁNOS Parancs?
 DESSEWFFY Köszönöm az ünneplőt.
 JÁNOS Nagyságos úr!
 DESSEWFFY Mi történt?
 JÁNOS Eddig, nagyságos úr, eddig még, eddig még soha.
 DESSEWFFY Mit beszélsz?
 JÁNOS Soha nem köszönt meg semmit, egyáltalán. Kérem, hogy ebben a hátralevő kis időben ehhez tartsa még magát.
 DESSEWFFY Rendben. Végeztem.

Tizenkettes cella

POELTENBERG Pauline, én most az oroszokról akarok mesélni neked.
 Fals. Pauline nem jó, oroszokról jó, mese nem jó.
 Tehát.
 Egyetlenem, ma sem telhet el nap nélkül, hogy, ezt még majd itt befejezem.
 Az oroszok különös népség, nagyon különös népség ám!
 Ezt azért írom neked, mert bármit hallanál is, bármit, hogy el ne hidd.
 Vagyis.
 Hallgasd inkább az én mesémet. Betoppantam hozzájuk, és mintha egy mesebeli világba, na mi is.
 Azért küldtek hozzájuk engem, mert járatos vagyok a mesékben.
 Mint amikor ölbe vettelek, emlékszel, és kérted, hogy folytassam.
 Meg a francia nyelvben is járatos vagyok. Amin folyt a beszélgetésünk.
 Csillogott-villogott csodaszépen minden, medvebőr süvegben, fényes aranyzámovár körül ültek a keleti díszekbe öl-

tözött, vajon el fogja ezt hinni?
 Mi járatban vagy, jó katona? Kérdezték.
 Tarisznyámban ott volt az államirat, hogy szeretnénk, ha a minden oroszok cárja a minden magyarok cárja is volna.
 Mert a magyar lélektől idegen a republikanizmus, és ezt Kosuth Lajos írta, olyan idegen, ha még ő is.
 Parolázott velem a herceg, és odaülterett maga mellé.
 Isten hozott, jó Poeltenberg!
 Franciául mindez sokkal gyönyörűbben hangzik, mert ott mi mindannyian már csakis franciául beszéltünk.
 Azt mondtam akkor, az osztrákoknak nem, mert azok csúful becsaptak minket, de az oroszoknak igen, és ezt mi már akkor is így gondoltuk, mielőtt még a hadiszerecnse, a túlerő, a zavargások, és a többi.
 Innen hiányzik még valami.
 Akkor a herceg kiküldte a Forgách grófot meg a Zichy grófot, akik elkullogtak, el az osztrákbérenc muszkavezetőktől!
 A Forgách gomblyukán már kancsuka is lógott, olyan oroszán lett már a gróf Forgách Sándor.
 Itt majd felnevet a drága. Gödröcskéekkel az arcán.
 A herceg pedig azt mondta, hogy csodálatos katonák a magyarok, és igazán kedvére volt, hogy ilyen méltó ellenféllel mérhette össze az erejét.
 Bizony, mondtam, csodálatosak.
 Vendégül láthat-e hát uzsonnára, mert éppen friss kaviárt kapott, váltott lovakkal hoztatták egyenest a Kaszpi-tengerről.
 A kaviár, nos, a kaviár olyan, mint egy nagyobbacska borszem, de duzzadóan nedves és andalítóan sós, egyetlen Pauline-om.
 Kicsit szerelemizű.
 Ide még valami kell.
 Azt mondta azután, hogy nem azért jöttek ők ilyen messzire és ilyen sokan, hogy uzsonnázzanak és csevegjenek, bármennyire élvezetes is ez a csevegés itt énvelem, hanem hogy eldöntsék a küzdelmet. De aki felé a cár kinyújtja védelmező karját, annak nincs mitől tartania.
 Nincs? Kérdeztem.
 Nincs, mondta.
 Nincs, mondtam azután a tábornokoknak, vártak rám, nincs, ahogy visszatértem a táborból, nincs!
 És ez nem lehet mese, egyetlen Pauline-om, ha egyszer nekem, ott, kaviár és tea mellett a herceg megígérte, hogy nincs, a minden oroszok cárja nevében nincs, meg hogy a karja, amit kinyújt.
 Fals.
 Fals! Nem hallják? Fals!
 Nem tudok írni! Segítsenek!

Cellák előtt

PAP Nehogy eltévedjünk! Nehogy.
 LELKÉSZ Hiszen vezetnek minket. Ők tudják a járást.
 PAP Álljunk meg azért, egy pillanatra.
 LELKÉSZ Legyen erős.
 PAP Mindjárt leszek.
 LELKÉSZ Gondoljon arra...
 PAP Gondoljak! Maguknak könnyű azt mondani, hogy én gondoljak!
 LELKÉSZ Rendben. Álljunk meg.
 PAP De nekem!
 LELKÉSZ Talán nekünk csak másként nehéz.
 PAP Énnekem fel is kell oldoznom! A bűnösöket, fel! Én ezt nem bírom, nekem nincs elég erőm ahhoz, hogy most elindítsam őket a halálba!
 LELKÉSZ Telik az idő. Mennünk kell.

PAP Mennünk, mennünk.
 LELKÉSZ Istennel minden lehetséges.
 PAP Persze, minden. Van egy zsebkendője?

20:00

A REMÉNY ÓRÁJA (SCHWEIDEL)

Tíz cella

SCHWEIDEL Én már mindent tudok, tisztelendő atyám.
 PAP Akkor már csak imádkozunk.
 SCHWEIDEL Már imádkoztam is. Mindenkiért, külön-külön.
 PAP Miatyánk.
 SCHWEIDEL Még a lovaimért is. Külön.
 PAP A lovakért?
 SCHWEIDEL Hogy egészségben megérjék, míg pénzzé tesszük őket. Jó áron.
 PAP Tesszük?
 SCHWEIDEL Hogy gondoskodhassam a családról. Addig is, amíg.
 PAP Amíg?
 SCHWEIDEL Nehogy elsírja itt magát nekem.
 PAP Nem, dehogy. Csak a kinti hideg.
 SCHWEIDEL Meg a benti hideg. Hiába teszek panaszt. De már ígéretet kaptam a körülmények jelentős javulására.
 PAP Istenem!
 SCHWEIDEL Ezt a kis időt még kibírom valahogy.
 PAP Ha lélekben csakugyan felkészült.
 SCHWEIDEL Igen, fel. Voltaképpen már szeptember másodikára is felkészültem. Azt gondoltam, már azon a pénteken szabadulok. Ha más nem is, de én.
 PAP Szabadul? De hát hogyan szabadulhatna?
 SCHWEIDEL Egy hónap nem a világ. Addig végképp tisztázódhat minden. És amíg az évjáradékot nem intézik el, addig csak a lovakat kell pénzzé tenni.
 PAP A lovakat? Én, én, én azért jöttem, hogy a halálra készítsem fel.
 SCHWEIDEL Milyen gyászosan mondja ezt! Egy jó kereszténynek végül is mindig készen kell állnia a halálra.
 PAP Holnap reggel!
 SCHWEIDEL Nem.
 PAP Mi nem?
 SCHWEIDEL Nem. Nem lehet. Nálam őszintébben senki sem szolgálta a császárt. Harmincnégy évnyi katonáskodás után jutalmul én pedig az osztrák nemességet választottam, nem a magyart, amit őfelsége tavaly januárban nekem is adományozott.
 PAP De azóta!
 SCHWEIDEL Azóta! Éppen az, hogy azóta. Ne féljen tisztelendő atyám, bízson és reméljen.
 PAP Istenben a remény. Igen.
 SCHWEIDEL És Isten kegyelméből uralkodó császárukban.
 PAP Akinék a nevében a hadbíróóság ítéletet hozott. Haynau pedig jóváhagyta a kimondott ítéleteket.
 SCHWEIDEL Haynau? Az nekem cimborám volt Lembergben. Együtt harcoltunk még Napóleon ellen. Aulich is harcolt, majd őt is látogassa meg.
 PAP Meglátogatom.
 SCHWEIDEL A lázadók pedig felelni fognak! Feleljenek is mind a csábítók! Akik az elmúlt másfél évben engem is körülvettek, szinte rettegésben tartottak, a fanatikus híveikkel, az ügynökeikkel, a kémeikkel, attól félttem, agyonvernek, ha nem engedelmességek. Márpedig ha egyszer ezt az egész

felfordulást és terrort ép bőrrel túléltem, akkor hogyan eshetnék most áldozatul bosszúnak vagy tévedésnek, amikor éppen a császár és egykori katonatársam ítélkeznek?

PAP Nem kíván gyönni?

SCHWEIDEL Tiszta a lelkem. Hogy megnyugtassam: ártatlan vagyok. Én a trónfosztás után azonnal beteget jelentettem, tényleges szolgálatot ezt követően nem teljesítettem. Amikor Ausztriába irányítottak, tiltakoztam a határ átlépése ellen, majd csak annyit tettem, hogy az útközetben elvezessem dandáromat a becsapódó golyók elől, hiszen mégiscsak én feleltem a katonáért. Később Pesten azért maradtam helyemen, hogy könnyítsek az ostrom után bajba jutott osztrák tisztek helyzetén. A sebesült Hentzi védelmére például egy egész századot rendeltem ki.

PAP Mindezt elmondta a tárgyaláson?

SCHWEIDEL Persze. Ezért bízok. Csak azt hallgattam el, hogy pesti szolgálatom idején a budai kénes fürdőkre is szükségem volt, kezdődő sömöröm miatt. Ami azonban kiújult, mióta itt vagyok, s már kezd igazán kellemetlenné válni.

PAP Uram! Istenem!

SCHWEIDEL Ne csüggedjen. Kellemetlen, de egy sömör mégiscsak egy sömör.

Tizenegyes cella

KISS Ne siesse el, törzshadbíró úr.

ERNST Ismertetnem kell az ítéletet.

KISS Nem, még nem kell.

ERNST Jogerőre emelkedett, végrehajtását tizenkét órán belül...

KISS Nem! Tizenkét óra... Tizenöt. Tizenhat, ha útakadályok volnának.

ERNST Nem tudok ilyen rendelkezésről.

KISS Névnap!

ERNST Elutasították a fellebbezést.

KISS Nem, akkor se siessen.

ERNST A jogerőre emelkedett ítélet végrehajtása előtt pedig...

KISS Elhúzódott csak az udvari bál. Éppen elégszer voltam tanúja ilyesminek. Táncok, követek, diplomáciai társalgások, hiszen sokféle megbeszélnivaló van ebben a mai helyzetben! Azután a császárnak még kegyesen döntenie is kell, majd át kell mennie a döntésével a dolgozószobájába, huszonöt perc legalább, csak ott állíthatja ki az iratot, akkor a pecsételés sem könnyű ilyen késői órán, legalább újabb húsz perc, majd rendelkezni a futár felől, újabb percek.

ERNST Az ítélet végleges. Jogerős.

KISS A császár jogánál csak nem erősebb! Hogy megkegyelmezhesen.

ERNST Nincs róla tudomásunk.

KISS Egyeztessük óráinkat. Nálam nyolc óra huszonöt perc van. Hajnali kettő nullanullakor indulhatott a futár, váltott lovakkal halad Bécstől Arad felé. Az időtartamot növelik az útakadályok, a csapatmozgások, a kedvezőtlen időjárás- és terepviszonyok, valamint az ellenőrzési pontokon való áthaladás...

ERNST Ismertetem az ítéletet.

KISS Császári névnap volt, könyörgöm! Legyen szigor, legyen példastatuálás, legyen jogerős ítélet, de a névnap mégiscsak az amnesztia alkalma, amellyel a császár nem mulaszthat el élni!

ERNST Az ügyük Haynau tábornagy fennhatósága alá tartozik.

KISS Miért nem ezzel kezdte? Ne többet, egy szót se abból az ítéletből! Haynaunak én ugyanis egykor pénzt kölcsönöztem, hadbíró úr, nem is keveset! Másnak is, neki is, akkor, gazdag fiatal tisztként nem számított.

ERNST Attól tartok, ez nem tartozik a tárgyhoz.

KISS Nem, ez nem a tárgyhoz, ez a katonai becsülethez tartozik! Hiszen amíg a báró nem fizet, addig adósom! Pár-bajoznunk sem lehetne ilyenkor. Tisztek között az adósságot pedig nem lehet, hogy úgy mondjam, „leírni” ilyen egyszerűen. Haynau minden indulata és nyersége ellenére ezt bizonyosan tudja, bizonyosan!

Hármas cella

PORKOLÁB Leiningen kapitány!

LEININGEN Igen.

PORKOLÁB Üzenet.

LEININGEN Mondja!

PORKOLÁB A várparancsnok engedélyével. Közölhetem, amit Leiningenné közölt. Mégpedig, hogy meggyógyult!

LEININGEN Meg?

PORKOLÁB Meg.

LEININGEN Hiszen ez csodálatos!

PORKOLÁB Erről nem szólt az üzenet.

LEININGEN A kicsi Ármin!

PORKOLÁB Azt sem tudom.

LEININGEN Drága porkoláb! Drága, drága porkoláb! Nem mondhatott volna ennél nagyszerűbbet!

PORKOLÁB Végeztem.

Tizenhármas cella

TÖRÖK Hagyj békén. Helyedre. Ül. Jól van. Jó kutya.

Be kell fejeznem ezt a könyvet. Bármi történjék is, végig kell olvasnom. A várépítésről. Párizsból, egyenesen. De amit itt Vauban csak elméletben tud, azt én már a valóságban meg is csináltam.

A szegedi sáncok! Meg Buda!

És a kedvenced. Komárom. A mestermű.

A sánc, az árok, az erődrendszer, amit egyetlen irányból sem lehet megközelíteni. Ami kis létszámú őrséggel is megsokszorozott pusztítóerővel képes védekezni, a természetes és mesterséges védművek kombinációjának köszönhetően.

Ürgét fogtál. Pancsoltál a holtágban. Kergatted a vadrucákat. Statikai megoldásait először tudtam ilyen kiérlelt és pontosan létrehozni.

És ott volt Jóska is, a várparancsnok szukája.

Bevehetetlen!

A Jóska nem, őt te később bevetted.

Hanem Komárom!

Egyik legjobb tanítványom védi. Az egész ország elesett, de Komárom áll. És meg is marad. Felvonulhat az egész osztrák sereg, mellette az orosz, de még Jóska sem zökkenti ki mindez a szokásaiból.

Ezt Vauban tudja, de csak tudja a könyvében. Ezt, amit én megcsináltam.

Lőszer, víz, élelem bőségesen elegendő. Ágyúzni kitűnően lehet a várból. A folyó nagyszerű terep és természet adta védelem. Semmiféle ostrom nem lehetséges. Körülzárják, no jó, és akkor mi van.

De akkor! Figyelsz? De akkor!

Győzni nem lehet. De tárgyalni lehet.

Akkor a feltételek vannak. Amivel átadják a várat.

Hiszen ez mégiscsak egyre kínosabb: mindjárt letelik a második hónap, hogy az ország a lábuk alatt hever, Komárom azonban ott áll, az orruk előtt.

Klapka a tanítványom. Komárom a remekművem.

A katonák majd megegyeznek a katonákkal. És a feltételek nem lehetnek mások, mint. Érted?

Mint mi!
Te is, igen. Erről majd én gondoskodom. Ha jó kutya leszel,
és hagysz olvasni.
Jó.
Kutya.

21:00

A SZÉGYEN ÓRÁJA (KISS ERNŐ)

Tizenegyes cella (folytatás)

KISS Ne induljon tovább. Még ne.
ERNST Minden elítélssel ismertetnem kell az ítéletet.
KISS Ne. Még egy percet. Kettőt. Hátha addig befut.
ERNST Arra még tíz óra volna. Ha mégis.
KISS De addig!
ERNST Nem tehetek kivételt.
KISS Hát hiábavaló volt, amit megtettem maguknak?
ERNST Mire gondol?
KISS Várjon még. Hallgasson meg. Foglaljon helyet, rendben?
Nézze, ez a sakk-készletem. Színezüst. Most hozta el a tisztiszolgám az aranyművestől. Mégsem lehet, hogy megjavítatom, én pedig...
ERNST Nincs már lehetőség a bíróság ítéletének megváltoztatására.
KISS De hiszen azt ígérték, hogy van.
ERNST Nem emlékszem.
KISS Nézze, egy egész listát összeírtam, mire volna még szükségem. Dohányzókészlet, meleg fehérenemű, könyvek, borpárlat, kártya, miegyéb. Ha mégiscsak vezekelnem kellene még idebent. Mégsem lehet, hogy pusztán a zsiros föld és a férgek!
ERNST Végeztem.
KISS Komárom védőinek! Megírtam a levelüket!
ERNST Továbbítottuk.
KISS Megírtam nekik, hogy ez már nem hősiesség! És a nemzet iránti felelősség is arra kötelezi őket, hogy segítsenek békét teremteni. Ha Klapka és Assermann nem holmi kalandorként kívánna megmaradni a nemzet emlékezetében, akkor most lemennek, és kinyitják a kapukat.
ERNST A bíróság méltányolta ezt a cselekedetét.
KISS Azzal, hogy meggyilkoltat?
ERNST Golyó és lőpor által. Mégsem kötél.
KISS Megtette volna ezt bárki más?
ERNST Más esetében nem merült fel, hogy megtegye.
KISS Hát éppen erről van szó! Hogy a más esete! Hogy ez engem mindvégig mardosott, rettenetesen, az egész háborúskodás során, hogy ez itt a más esete! Tisztársaim nem bíztak bennem, a hatvani csatában pedig egyszerűen eltávolítottak a vezetésből, mint egy útakadályt! Attól kezdődően csak adminisztrátori feladatokat kaptam, és végig, mindvégig politikai felügyelet alatt tartottak. Engem! Nem más!
ERNST Mindez szerepel a jegyzőkönyvekben. És a becsatolt iratokban, emlékezetem szerint A-tól P-ig. A bíróság természetesen a csatolt okmányokat is figyelembe vette.
KISS De hiszen akkor mit keresek én itt? Hiszen én már negyvenyolc februárjában kértem áthelyezésemet a nagyszerű Radetzkyhez, saját költségemre! Ha engedélyezik, úgy most én is azon az oldalon állok. És a törzshadbíró úr, már megbocsásson, de ha efféle körülmények közé kerül, akkor, talán, éppen, itt.
ERNST Aligha.
KISS Mit is beszélek. Ne menjen, még ne! Én harcoltam, igen,

nem tagadom, de csakis önvédelemből és csak a saját birtokaim megóvása érdekében. Negyvenezer hold pedig csak negyvenezer hold, ráadásul meglehetősen szétagoltan terült el az országban.

ERNST Szedje össze magát.

KISS Én kérem, én mindvégig undorodtam attól a dologtól! Én gyűlöltem az uralkodó terrorizmust, én viszolyogtam, amikor a fanatikus ifjúság legvadabb követeléseit is akadálytalanul teljesítették...

ERNST Végeztem.

KISS Lenkey! Őt is megölik?

ERNST Nem. Őt nem.

KISS Akkor engem sem.

ERNST Elborult az elméje. Nyulak élnek a testében, azt mondja, és könyörög, hogy operáljuk ki.

KISS Nyulak?

ERNST Voltak kisfiúk is. Két nagyméretű ördög is.

KISS Néha felhallatszík az ordítása.

ERNST Leemelte az ablaktáblákat, eltorlaszolta velük az ajtót, és meztelenre vetkőzött.

KISS De él! Élni hagyják!

ERNST Elszaggatta a Bécsből hozott kényszerzubbonyt.

KISS És ha én is? Ha én is éppen így?

ERNST Nos, akkor erre is van még tíz órája.

Nyolcas cella

LÁZÁR Még soha nem sikerült.

LELKÉSZ Most sikerülni fog.

LÁZÁR Bizonyos benne? Mert ha most sem. Akkor már soha.

LELKÉSZ Ezért kell, hogy most. Kell, érti?

LÁZÁR Raszlavica. Herdy-villa. Én vezetem a sereget, már hosszabb ideje.

LELKÉSZ Azután majd együtt imádkozunk, hogy sikerüljön. A megbánás. A megbocsátás.

LÁZÁR Tele a győztes lendületével. Nem voltunk még szokva a győzelemhez. Most már ezt is szégyellem. Erő, harag, mámor, szenvedély.

LELKÉSZ Háború. Józanul nyilván szégyenletes.

LÁZÁR És akkor szinte belezuhantam egy kertbe. A Herdy-ház mögött. Csaknem üres volt, császárhú lakói nyilván elszöktek. No, akkor helyben vagyunk. Vítették a marhákat a fiúk az istállóból. Hát csak vigyék. Van más? Ismerősnek tűnt a ház.

LELKÉSZ A megbánás ereje hatalmas.

LÁZÁR Esteledik, távol húzódom a zajoktól a kertbe. Sikoltozás is volt a faluban, nem akartam tudni. A háborúban van sikoltozás.

LELKÉSZ Nem kellett tudnia.

LÁZÁR És akkor egy mozdulat egy öreg tölgy mellett, mintha a fa mozdulna meg, de csak előlép mellőle egy különös teremtmény.

LELKÉSZ Vegyen erőt magán.

LÁZÁR Herdyné. Nem menekült. Sétált a kertben. Állapotosan. És ez az asszony a maga formátlan testével ott állt. De fölötté ott a feje, az ovális arca összetéveszthetetlenül.

LELKÉSZ Folytassa.

LÁZÁR Nézett. Az arc, tudtam, ugyanaz volt, amelyik hat évvel korábban, egy megyebálon, rám mosolygott. Olyan mosolylyal, ami nem feledhető. Nem múlik. Tudja, három nevelt gyerekemnek nem én vagyok az apja. És nézem, derekára teszi a kezét, nyújtózik, felém lép imbolyogva, ő is néz. Az asszony, az én asszonyom, ő nem volt a házasságunkban állapotos.

LELKÉSZ Hallgatom.

LÁZÁR Néz rám, közeledik, elnehezült testtel, rövidesen segít-

ségre szorulok, mondja azután, mintha nem hallaná, ahogy a házból már erősödnek a kiáltások, távolabb tűz ropog, égetnek vagy gyújtogatnak, nem tudom, semmit sem tudok, csak nézem ezt az ovális arcot, az egész ovális testet, mindenért én vagyok felelős, én engedtem a katonáimnak ezt a rövidke mámort, és akkor a Herdyné mindennél áthatóbb pillantása. Segít? De mintha azt kérdezné: mit csinálnak itt mivelünk? És mintha az a jövődő lélek pillantana ki belőle, kérdezne, én meg csak állok ott, úgymond, győztesen, tanácstalanul a füstszagban és emlékek között, majd a hirtelen csendben, ami vészjóslóbb volt, mint a korábbi zajok.

LELKÉSZ Mi történt?

LÁZÁR Segítségre, mondtam. Bólintott, olyan bizalommal, mintha én lennék a férfi, akinek megszül.

LELKÉSZ Azután?

LÁZÁR Nincs. Azután. Semmi. Parancsot adtam a katonáimnak, sietve távoztunk. Ezt a szülést, ezt vezényelje más. Mi addig rugalmasan elszakadunk. Raszlavica!

Egyes cella

KNEZIC Nem fogom kibírni. Nem. Képtelenség.

Ezt mondom majd. Atyám, nem.

Pedig semmi másban nem reménykedhetem. Csak a feloldozásban, és a megbocsátásban, és.

Nincs és.

Nincs, hogy nem bírom. Bírom. Elbíratják majd velem, kész.

Mindig ez adott erőt. Ez, nem más.

Miért hangzik most ez is szemrehányóan.

Tehát. Végleg. Megszabadulni. A gyerekkor vétkeitől kezdődően, egészen.

Tegnap éjjelig. Mindenre emlékezni. Mindent felsorolni.

Legalább a halál. Megszabadít. Másként hogyan is szabadulhatnék.

Ezért lehet erőm arra, hogy leszámoljak. Hogy végleg. Amit nem tudok már a halálba vinni, ami túl nehéz, de amivel élni azért lehetett. Mert amíg élet van, addig kibúvó van és menetetőzés van, és addig hurcolni lehet a bűnöket.

Mindig is volt. Miattuk is volt. A feloldozásuk miatt.

Már nincs.

Tehát. A kis Rozi. Ezt végre pontosan. Aztán a garnizonban a vesszőzés. A két Réthly lány és a tanúskodás.

Ilyen meleg van? Nyirkos, forró októberjé?

Imádkozás. Penitencia, fogadalom, áldozás.

Menjünk mélyebbre.

Az asszony. Az esküvés. A viszolygás, a testi vétkezés.

Mert nem tudtam szeretni. És mert nem tudtam bevallani sem. És mert ez mind mégiscsak benne volt azokban a szégyenletes ölelésekben. Ahogy azután elfordultunk egymástól. A falnak. Kétfelől, ahogy ott emelkedett, közöttünk, a fal. Csoda, ha ezek után. Csoda? A gyűlölet?

Jóban-rosszban?

Ennek tükrében minden egyéb menthető. Mert érthető. Hé, hadbíróság!

Minden szégyen. Minden megaláztatás.

Amikor Görgey elveszi tőlem a hadtest vezetését. Elkéstem a jobbszárnyon, megbocsáthatatlanul el, de ezt azután neki nem tudtam megbocsátani. Most majd ezt is meg kell.

Vécsey ordítása azután. A tisztjeim előtt. Káromkodásokkal, és állom a haragját.

Ő legalább itt van. Könnyebb lesz neki megbocsátanom, ha meghal.

Mi van még.

Nem, nem lesz könnyebb. Őszintén neki sem.

A fal.

Hogy nem volt hova. Ezekből a fájdalomból, sérülésekből, nem volt egy szempárba. Egy meleg testbe. Csak a keresztényi szív.

Ezért, hogy előre. Mindig. A kiadott parancsok könyörtelenségével. Hősiesen!

Nem fogom bírni. Túl sok.

A magukra hagyott betegek. Kolera, amit tilos volt kimondani. Ott, a nádasban, hogy estére majd jobban lesznek. Tudtuk, tudták, ahogy én, most. Nekik csak itt nem volt remény. Nekem odatúl, ott sincs.

Imádkozom. És nem. Hiszek.

22:00

APÁK ÓRÁJA (POELTENBERG)

Tizenkettes cella

POELTENBERG Nem mulasztom el majd, hogy megköszönjem a várparancsnok úr jóindulatát.

ÍRNOK Csak az óra szokatlan. Az elítéltek gyakorta élnek velem. Velem. Vagyis a szolgálattal.

POELTENBERG Eddig tudtam. Most már nem tudok. A kezem, az felejtett el írni.

ÍRNOK Van, akinek eddig sem megy. Oldalanként két forint. Háromért stílus és nyelvtan is jár.

POELTENBERG Nem maradok adósa, ígérem.

ÍRNOK De semmi, ami a császárt vagy a birodalmat érinti.

Tilos még a börtönviszonyokról is, szóval érti.

POELTENBERG Osztrák lovag vagyok.

ÍRNOK Címzés?

POELTENBERG Poeltenberg lovag. Apám.

ÍRNOK Kedves? Tisztelt? Hón szeretett? Nagyra becsült?

POELTENBERG Sőt. Apám! Így! Apám! Én még mindig nem hiszem, hogy bekövetkezhet, amire ítélték, de ha mégis, ha megtörténne, nem akarnám neveltelenséggel tetézni bánatát, és elkövetni azt a modortalanságot, hogy hű fiaként mégsem köszönök el.

ÍRNOK Lassabban, kérem.

POELTENBERG Nem, köszönök, el.

ÍRNOK Nem, köszönök, el.

POELTENBERG És nem köszönöm meg mindazt, mindazt, mindazt...

ÍRNOK Háromszor?

POELTENBERG Többször! Amit tett, és amit tesz. Hogy megpróbálkozott közbenjárásával a császárnál, a miniszterelnöknél, Zsófia főhercegnőnél, és most már tudjuk, halálom előtt néhány órával, tudjuk, hogy hiába.

ÍRNOK Csínján a császárral, ha kérhetem.

POELTENBERG Csak annyival enyhíthetem a fájdalmaid, apám, hogy ezúton is tudatom, hogy én végig, én mindvégig az osztrák haza feltétlen híve voltam, ragaszkodtam az uralkodóhoz, és ezért engem a Honvédelmi Bizottmány gyanús-nak tartott, és most már bevallhatom: joggal. Ennek bizonyosságát: felbontott leveleimet, a kezembe jutott titkos utasításokat azonban a hadbíróság mérlegelni sem akarta. Lelkük rajta. De az enyém, az apámé azonban megnyugodhat abban, hogy nem méltatlan előnyöket kért volna fia számára, hanem hite, meggyőződése és hűsége elismerését...

ÍRNOK Utaljunk a hulló könnyekre?

POELTENBERG Megrendülésemet a bíróság is jegyzőkönyvbe vette. Sűrű könnyhullatással bizonyított megbánásomat és tiltakozásomat. Iktatták bizonynyal a becsatolt kérelmekhez, folyamodványokhoz, ügyiratokhoz.

ÍRNOK Ügyiratokhoz.

POELTENBERG De én még mindig remélek! Ha meg kell halnom, hát így halok meg. Hogy hiszek, bízom, kitartok. Hűségesen a császárhoz, hálásan apámnak, és bízva az oroszok adott szavában. Amit nekem adtak, amit nem érthettem félre, s aminek bizonyosságával győztem meg tábornok társaimat. Hogy az atyuska, a nagy cár kezébe tegyük le fegyverünket és sorsunkat, mert akkor semmi bántódásunk nem eshet, mert akkor.

ÍRNOK Mert akkor?

POELTENBERG Hát ez az! Akkor!

ÍRNOK A befejezetlen mondatért végül is nem vagyok felelős.

POELTENBERG Kivégzésünket reggelre időzítették. Szokás szerint holttestünket a nap folyamán, úgymond, közszemlére teszik.

ÍRNOK Második ív papiros.

POELTENBERG Hittem az atyuskának. Társaim hittek nekem.

És így tovább, egészen a közszemléig.

ÍRNOK Azt hiszem, figyelmeztetnem kell.

POELTENBERG Húzza ki!

ÍRNOK Honnan?

POELTENBERG Mindent! Csak annyi maradjon: apám! Mert akarom, hogy tudja, hogy soha, hogy mindig, hogy senki, hogy mindenki, hogy örökké, hogy egy pillanatra sem, hogy én, hogy apám! Apám... Apám. Apám!

Hatos cella

BOTT Nem szeretnék hibázni.

VÉCSEY Ne is. Még túlélném.

BOTT Régi bölcsesség, hogy ha munka közben elragad a ketye, akkor mindent magával vihet. Jobb olyankor bele sem kezdeni.

VÉCSEY Munka közben.

BOTT Zászlósúr még nem volt a kezemben.

VÉCSEY Volt a neubaugassei szalonban egy bécsi prostituált.

Marie-Antoinette. Őt idézi?

BOTT Császári kamarás?

VÉCSEY A kérdezősködés is a munkájához tartozik?

BOTT Megkövetem.

VÉCSEY Apám. Ő a kamarás.

BOTT Mindjárt végünk. Csak méret, súly, alkat.

VÉCSEY Mindjárt? Néhány óra azért van addig a végzésig.

BOTT Néha azt gondolom, az elítéltek miatt jobb volna, ha nem volna. Ha azonnal dolgozhatnék, ha már dolgoznom kell. Ha nincs gondolkodás, búcsúzkodás, gyónás, miegyéb, ami olykor a vakmerőkből is hús pogácsát csinál, már megbo csásson. Legrosszabb a félelem, annál csak a remény rosszabb.

VÉCSEY Faschiert, erre gondol? Már akiből. Mi bizony elég-szer néztünk szembe a halállal.

BOTT Azzal a halállal ott a csatában, azzal igen. De nem ezzel itt, a sáncokon, összekötözve, egyenként és szakszerűen. Amikor minden ürügy alkalmas arra, hogy mégse kelljen egészen szembenézni, hogy jöhet a hadiszerecsé, a császári küldött, istennyila, mittudomén.

VÉCSEY A gyengéknek.

BOTT A kezemben elgyengül mindenki.

VÉCSEY Marie-Antoinette!

BOTT Sértegetni méltóztatik?

VÉCSEY Magát? Ejnye. A császár Aradra küldött hadsegéde, Grünne személyes és régi rosszakaróm. Oka is van rá. Azt pedig aligha hinném, hogy Bem azért hátrált Törökországig, hogy azután a Balkán felé kerülve egy ügyes mozdulattal fel-

szabadítsa Aradot. Volt itt elég időm leszámolni mindenféle hazugsággal. Reménnyel, ha úgy tetszik. Apám pedig, a zászlósúr éppen annak érdekében járt közben igen magas helyen, hogy szíveskedjenek példás ítéletet kiszabni. A család neve ugyanis ezt követeli.

BOTT Én mindent megteszek, ami tőlem telik.

VÉCSEY Biztatóan hangzik. És csak annyit kérnék, hogy a továbbiakban ne idézze itt Marie-Antoinette-et. Még féltékennyé tesz a szőke ribancra. Ő is mindent megtett, amit tehetett, s az sem volt kevés. Azt azonban végképp nem akarom, hogy távozásomban itt eláradjon egy könnyű, kedves, szőke nő emléke. Tegye a dolgát. Kész.

Hármas cella

PORKOLÁB Leiningen elítélt!

LEININGEN Mégis?

PORKOLÁB Átadható. Ellenőrzés után. Küldemény, rend-tartás szerint.

LEININGEN Tőle?

PORKOLÁB Nem tudom. Leiningenné hozta.

LEININGEN Haj? Fürt? Nekem? Árminé!

PORKOLÁB Ha engedélyt kapott volna a találkozásra, hát ott adja át. Így azonban a várparancsnok révén, ezúton.

LEININGEN Nem láttam, még egyszer sem láttam a fiam. Tudom, hogy megszületett, hogy rendesen növekszik, hallottam, hogy hirtelen beteg lett, és most megtudtam, hogy meggyógyult. De hogy csakugyan létezik, azt is csak tudom. Látni nem.

PORKOLÁB Én ezzel befejeztem a dolgom.

LEININGEN Képzeltbeli teremtmény volt. Most pedig itt a hajfürtje. Van a képzeltbeli lényeknek hajfürtjük?

PORKOLÁB Hajfürt, igen, így szerepel az engedélyben is.

LEININGEN Ármin számára pedig képzeltbeli lény lesz az apja. Meg a név, amit visel, és annak a néhány hónapnak a története, amit Lizától hallani fog. Az életünk. És utána, örökkön-örökké a stigma.

PORKOLÁB A leltárban is szerepel. Rendelkezzen majd felőle.

LEININGEN Természetesen. Ha már róla nem. A hajfürtől, arról. Fogok.

23:00

A DÖBBENET ÓRÁJA (TÖRÖK)

Tizenhárom cella

TÖRÖK Tehát?

LELKÉSZ Nem jöttem volna különben.

TÖRÖK Látja? Már nem is szégyellem. Paróka nélkül lát, mint a kutya. És mint az Isten.

LELKÉSZ Ha vigaszra vágyna...

TÖRÖK Ne kísérletezzen. Mint mérnökember az efféle statikai megoldásoknak nem voltam barátja.

LELKÉSZ Ha meggondolná magát?

TÖRÖK Énnekem éppen ez a meggondolás.

LELKÉSZ Most érkezett a hír. Komárom kapitulált.

TÖRÖK Nem. Nem lehet. Komárom ellenáll. Én csináltam.

LELKÉSZ Megegyeztek Klapkával.

TÖRÖK Ezért jött? Hogy hátha most térdre vetem magam?

LELKÉSZ Azért jöttem, hogy segítsek elviselni.

TÖRÖK Arra itt a kutya.

LELKÉSZ Majd gondját viselem.

TÖRÖK Majd. Szóval, majd.

LELKÉSZ Ha gondolja.

TÖRÖK Hiszen én övele sem tehetem meg, hogy meghalok!

LELKÉSZ Ez most más. Ez a halál.

TÖRÖK Hát éppen ez az, hogy más, hogy mennyire más! Ha én is csak ahhoz értenék, hogy kint parádézok a csatatéren, ölk, öletek, vakmerősködöm a füttyülő golyók között, akkor ez csak egy másik arca a halálnak, akkor az ott ezerszer kapott haladék telt csak le, de én! Én építettem, alkottam, és én még alkotnék! Tele vagyok tervekkel, most olvasom Vau-
ban könyvének negyedik fejezetét!

LELKÉSZ Alkotásai túlélnek.

TÖRÖK Komárom! Túlél! A remekmű, a bevehetetlen erőd, amiből egyszerre csak kisétálnak a hősök? És miért, miért cserélték el az üdvösségüket, azt lehet tudni?

LELKÉSZ Büntetlenségükért.

TÖRÖK A sáncokat, a bástyákat, a virtuózan futtatott árkokat, amelyeken éjszakákon át töprengtem, rajzoltam, szerkesztettem, majd irányítottam az építkezést, igen, mindezt Klapka és Assermann és az utolsó közlegény meneküléséért csináltam, de éppen az pusztuljon el, akinek mindezt köszönhetik: az életüket, a kitarásukat, a dicsőségüket! És mondja, Isten, ilyenkor?

LELKÉSZ Ne így, könyörgöm, ne így kérdezze!

TÖRÖK Úgy kérdezek, mint a kutya. Akinek a hűségéért, kitartásáért, ragaszkodásáért, egyszerre csak... Látott már akasztott kutyát?

LELKÉSZ Nem láttam.

TÖRÖK Rettenetes látvány.

LELKÉSZ Egy hősnek semmi sem lehet rettenetes.

TÖRÖK Én mérnök vagyok. Én nem szeretem a hősöket. Én a pontos, a kiszámítható munkát szeretem. Statika. Metszet. Védműrendszer. Emberekben is a megbízhatóságot és a hűséget. Igen, jól értett: a hűséget, az én hűségemet az uralkodóhoz, Ausztriához, a hadsereghez, amiről itt a tárgyaláson hallani sem akartak. És hogy mindaz, amit tettem, elsősorban mégiscsak ezt szolgálta, hogy becsülettel és szakértelemmel viseljem gondját a kincstári vagyonnak, hogy épségben szolgáltatthassam vissza majd jogos tulajdonosának.

LELKÉSZ Most már nincs szüksége arra, hogy mentséget keressen.

TÖRÖK Mentség volt, azt gondolja? Hogy énnekem csakugyan a Honvédelmi Bizottmány jelentette volna a legmagasabb tekintélyt? Téved, nagyon téved, bármennyire vonzó volna is ez a közös tévedés. Ők parancsoltak nekem természetesen, ők rendelték el, miféle munkát végezzek, és én elvégeztem rendesen, de mégiscsak abban a reményben, hogy a megbékélés jön el, nem a halál.

LELKÉSZ Békéljen meg. Így. Ne sírjon.

TÖRÖK Isten! Ha megmondja, a maga Istene hol van most?

LELKÉSZ Itt sír, magával.

Kettes cella

NAGYSÁNDOR Nem, ne is kezdjen bele.

ERNST Kötelességem.

NAGYSÁNDOR Éppen ez. És a többi?

ERNST Nem tudok másféléről.

NAGYSÁNDOR A többi ítélet. A valódi bűnösöké.

ERNST Mindenki megkapja méltó büntetését.

NAGYSÁNDOR Megnézhetném, hol lóg Görgey?

ERNST Nem a mi bíróságunk az illetékes. Klagenfurtban van, őrizetben.

NAGYSÁNDOR Vele kellene kezdeni, nem gondolja? Mi parancsra cselekedtünk. A parancs pedig a hadvezetéstől érkezett, mint ezt jól tudja.

ERNST Bíróságunk ezt is megvizsgálta, természetesen. Minden résztvevő felelősségét, és ennek alapján hozta meg a következő ítéletet...

NAGYSÁNDOR Kossuth? Bem? Perczel? Dembinsky?

ERNST Ha nem ad lehetőséget az ítélet ismertetésére, kénytelenek leszünk anélkül végrehajtani.

NAGYSÁNDOR A tárgyra. Halál?

ERNST Kötél által. Jóság- és vagyonekobbzással.

NAGYSÁNDOR Azzal ne fáradjanak. Azt már elvesztettem a debreceni csatában.

ERNST Nem tekinthetünk el tőle. Előírás. Követnünk kell a büntető perrendtartást.

NAGYSÁNDOR Egyszer, kísérletképpen nem próbálkoznának meg az igazsággal?

ERNST Nem tartom feladatomban, hogy vitába bocsátkozzak jogfilozófiai kérdésekről. Amit a tárgyaláson védekezésül előadott, szerepel a jegyzőkönyvben. Utólagos beadványát ugyancsak felterjesztettük. A bíróság mindezek figyelembevételével hozta meg ítéletét.

NAGYSÁNDOR Kétlem.

ERNST A hivatkozott törvénycikkek szerepelnek az ítélet indoklásában.

NAGYSÁNDOR Az igen, az bizonyos érthető. De ez a köté, ez a reggel, ez a Görgey Klagenfurtban, ez különös igazságszolgáltatásnak tűnik.

ERNST Meghallgatja tehát az ítéletet?

NAGYSÁNDOR Görgeyét! Azt olvassa fel!

ERNST Végeztem. Holnap majd meghallgatja.

NAGYSÁNDOR Holnap! Igen, holnapig már csak néhány perc, és eljön a holnap, hogy örökre itt maradjon. Klagenfurt ez a holnap! Átkozott, Klagenfurt!

Négyes cella

AULICH Mi ez a zaj?

PORKOLÁB Ugyanaz. Az egyik elítélt.

AULICH Mi történik vele?

PORKOLÁB Ordít.

AULICH Azt hallom. Csakhogy mit. Azt nem értem.

PORKOLÁB Amíg érteni lehetett, azt kiáltozta, hogy ilyen borzalmas sorsa, mint neki, még senkinek nem volt, mióta világ a világ.

AULICH Lenkey?

PORKOLÁB Orvosi vizsgálat volt, ilyenkor mindig ordít.

AULICH Orvos járt bent? Kérhettem volna tőle kenőcsöt a fagyásomra.

PORKOLÁB Az ítélet után már nem szokás.

AULICH Pedig ezek még császári sebek. Napóleon ellen harcoltunk, hitvány csizmában. Kiújult a cellában. Nyirkos itten.

PORKOLÁB Jelenthetem, ha telik még az időből.

AULICH Ki az orvos?

PORKOLÁB Főorvos. Doktor Jacob Böhm. Efféle esetekben jártas, mint Lenkey.

AULICH No, az más eset, csakugyan.

PORKOLÁB A betegség oka, azt mondta, külső megnyilvánulásából láthatóan a bűncselekmény tudata. A vétek és lelki furdalás meg hát a megfelelő súlyú büntetéstől való félelem. Így, mind, együtt.

AULICH Szakszerű. Akkor talán maradjon csak a fagyás. Amíg maradhat. Addig érzem. Addig.

24:00

SZERELMEK ÓRÁJA (LÁHNER)

Tizennégyes cella

LÁHNER Még mindig itt zeng a fülemben. Szinte, mint egy pofon. Nem tudok szabadulni tőle. Tra-la-la.
LUCIA Búcsú? Haldokló Edgar? Ne, kérlek, ne Donizettivel.
LÁHNER La-tra-tra. Mindjárt lejár az időnk.
LUCIA Akkor se Donizettivel. Jobban fáj, ami sekély.
LÁHNER És az emlék? Akkor kifelé a milánói operából? Május. Donizetti-idő.
LUCIA Nem lehet. Nem fogom fel. Nem hiszem el.
PORKOLÁB Még öt perc.
LÁHNER Még? Figyelj. Még.
LUCIA Már. Már öt perc. Már négy perc ötven. Már négy perc negyven.
LÁHNER Csst. Hallgass. La-tra-la.
LUCIA Már ez a reggel. Elgondolhatatlan. És hogy azután is reggelek akarnak majd lenni.
LÁHNER Még élek.
LUCIA Ha mégis, ha tényleg, ha csakugyan, akkor, akkor én visszamegyek. Itáliába. Viszem a gyerekeket. Nem, nem bírom.
LÁHNER Ne menj Itáliába.
LUCIA Ne menjek, azt mondd? Ha azt mondd, akkor nem megyek. De akkor legalább azt mondd meg, hogy a bizonyítvány! Látták?
LÁHNER Késő. Nem győzte meg a bíróságot egykori „jó magatartásom” igazolása 1827-ből. Ott van a per iratai között. De azért szép volt. Fontos és hiábavaló. De hát tudod, nem a magatartásommal volt baj.
LUCIA Mennyire lefogytál. És sápadt is vagy. Hát akkor mivel volt?
LÁHNER Mivel? Lucia.
LUCIA Eszel te itt rendesen? Jaj, miket kérdezek.
LÁHNER Hiába, hogy nem harcoltam soha osztrák vagy szövetséges csapatok ellen. Hiába, hogy megértették: nem hagyhattam el a kormányt, ha egyszer rám volt bízva az elszámolás, ha szököm, okkal tartanak becstelennek. Hiába.
LUCIA Hiába? Ennyi: hiába? És akkor gyerekek, élet, otthon, minden, ettől kezdődően hiába?
LÁHNER Mert azt is látták, hogy a fegyvergyártás. Szinte a semmiből, ahogy létrejött.
LUCIA Belőled. Aki elhagysz.
LÁHNER Lucia
PORKOLÁB Letelt az idő.
LUCIA Mégis. Donizettit, kérlek.
LÁHNER A sekélyt?
LUCIA Legyen. Fájjon. Nincs vigasz.
LÁHNER Tra-la-la.

Nyolcas cella

LÁZÁRNÉ Te, én néztem, ahogy jöttünk. Az asszonyok. És akkor ráébredtem. Hogy ez nem lehet.
LÁZÁR Öt évet és majd két hónapot. Annyit éltem.
LÁZÁRNÉ Lehetetlen. Hogy mi, itt, jövünk, és kitépjük belőlünk az embereinket. Nem.
LÁZÁR Boldogító szerelmedben. Ennyit. Kiszámítottam.
LÁZÁRNÉ Hiszen ez tévedés! Adminisztrációs hiba! Legalább a te esetekben ezt még kiküszöbölhetik.

LÁZÁR Én is hittem. Megírtam, becsatoltam, kivizsgálták. Nem, mondták. Nem tévedés.
LÁZÁRNÉ A bíróság sem tűrheti, hogy megtörténjék! A császár sem. A Dessewffyné azt mondja, a cár személyesen kért kegyelmet, mindannyiótoknak. Nos, ha a cár!
LÁZÁR Egyetlenem.
LÁZÁRNÉ Hát nem érted?
LÁZÁR Ha van jobblét, ott várlak.
LÁZÁRNÉ Meg Palmerston, az angol. Ezt is tőle tudom. Az pedig nagyhatalom! Ez már csak elegendő?
LÁZÁR Persze hogy ártatlan vagyok.
LÁZÁRNÉ A tánti sógora szerint van valami francia is, külügyér, olyasmi, mint Tökfil, és hogy ő személyesen járt volna közben.
LÁZÁR Tocqueville.
LÁZÁRNÉ No látod! Hogy van!
LÁZÁR De ha mégis. Egyetlenem, ha mégis. Akkor én csak kissé előremegyek. És türelemmel kivárom, amíg megérkezel a randevúra. Késhetsz. Késs, sokat. Várni foglak.
LÁZÁRNÉ De hát ez nem történhet meg! Hogy történhetne meg, ha egyszer nem történhet meg?
LÁZÁR Tudod, én itt töltöttem csikóéveimet Aradon.
LÁZÁRNÉ No látod! Még azt is!
LÁZÁR A katonai iskola. A gyakorlótér. Az első bálók. Most mind itt vannak velem.
LÁZÁRNÉ Akkor ezért sem lehet, hogy utolsó évem is itt legyen!
LÁZÁR Nem gondoltam rá, amióta eljöttem innen. Hogy itt volt a kisebbik Truhacsevszky lány.
LÁZÁRNÉ Kicsoda?
LÁZÁR Benne voltam a táncrendjében. Elöl. Mindig. És talán nem csak ott.
LÁZÁRNÉ Ilyeneken gondolkodol? Amíg én a megmentéseden töprengek, és annak képtelenségén, hogy elhagyj?
LÁZÁR Elvezényelték innen azután.
LÁZÁRNÉ És a kislány?
LÁZÁR Mostanáig nem jutott eszembe. És most igen. Hogy mégis mennyire, de mennyire bölcsen komponál a sors. Hogy nem egy Truhacsevszky ura vagyok most, itt, valahol nyugdíjasan a garnizonban, hanem volt öt év és két hónap, érted? Öt év! Két hónap! A te szerelmedben!
LÁZÁRNÉ Drága. Menthetetlen.

Kilences cella

DESSEWFFY János! Fuss utána!
JÁNOS Igenis.
DESSEWFFY Várj még. És jegyezd meg, amit mondanod kell!
JÁNOS Jöjjön vissza!
DESSEWFFY Dehogy. Nem jöhet. Vége.
JÁNOS Dehogy! Nem jöhet! Vége!
DESSEWFFY Ostoba!
JÁNOS Igenis, tábornok úr.
DESSEWFFY Figyelj.
JÁNOS Figyelek, de hát meg tudom-e jegyezni.
DESSEWFFY Azért figyelj. És mostantól kezdődik az üzenet.
JÁNOS Igenis.
DESSEWFFY Hogy már látom. Erősebb nálam. Ami történik.
JÁNOS Persze hogy az. Az osztrák császár meg az orosz cár együtt még a tábornok úrnál is...
DESSEWFFY Csend legyen!
JÁNOS Megkövetem a tábornok urat.
DESSEWFFY Amikor ott hagytam a templom előtt. A menyasszonyi csokrával, a násznéppel, a harangzúgásban, akkor azt

értette. Hogy nem tehettem másként.

JÁNOS Nem tehetett másként.

DESSEWFFY Amikor pedig megfordítottam a lovamat a határon, a menekülésben, és nyargaltam vissza nyugatnak, bele a levett felkelésbe, vissza hozzá nyargaltam, mert akkor sem tehettem másként.

JÁNOS Nem. Másként.

DESSEWFFY És most, hogy itt vagyok, becsapva, megrágalmazva, elítélve néhány órával a halálom előtt, most értettem meg, miért. És akarom, hogy Emma is értse.

JÁNOS Hogy értse.

DESSEWFFY Senkivel olyan boldog nem lehettem volna, mint veled. De a boldogságon túl volt még valami.

JÁNOS Valami?

DESSEWFFY A hűség. És az a hűség, rettenetes, de nincs másként, engem nem Szinnyi Merse Emmához fűz. Hanem, igen, hanem.

JÁNOS A régi méltóságos asszonyhoz.

DESSEWFFY És az öt gyerekünkhöz. Várnak nekik, hatan. A halottak. Erősebbek nálunk. Mindent felhasználnak. A császárt, a cárt, a hóhért, mindent. Értse meg. Bocsássa meg.

JÁNOS Meg.

Tizenkettes cella

POELTENBERG A hóhér aludni ment.

Éjfél elmúlt. Nem marad sok ideje a pihenésre. Pedig fontos, nagyon fontos, hogy jól végezze a munkáját.

Volt nálam is.

Ezt már nem tudom írni. Ezt már diktálni sem tudom. Ezt elmondom neked, itt, a cellában, bele a falba, és kell hogy halljad, Pauline.

Megkérdeztem tőle, amikor nálam járt. Vastag a nyakam! Csóválta a fejét. Szóval megkérdeztem.

Előtted nem lehet titkom.

Hogy akasztáskor, igaz-e, amit egykor Modenában láttam.

Hogy a hímtag. Hogy a merevedés. Hogy odafent, a fán és a kötélén.

Azt mondta, igaz. Fulladáskor. Sőt, hogy a mandragóra a vesztőhelyen, az ebből szökken szárba.

És kérdeztem, nem tudná-e, hogy nekem ne. Nem akarom. Nem bírnám elviselni. Mert azt gondolom, hogy ezt a látványt, hogy odalent ne.

Megpróbálja, ígerte. Azon múlik, mondta, „attól függ”, hogy a csigolyám. Hogy azzal miként boldogul. El tudja-e törni időben. De nálam, nézte, az izmok igencsak ráfeszülnek, és efféle bikanyakkal még dolga sem volt.

Bikanyak, mondta.

És kérni akarlak, Pauline. Mint férjed, mint szerelmesed, mint urad.

Akinek te voltál a vigasz, az otthon, a szenvedély. A Pauline. A karomban, ahol annyiszor tartottalak, és a nyakamba kulcsolódott a kezed, finoman megemelkedtél, leheleted szinte sütötte a halántékomat.

Arra kérlek, Pauline, hogy legyél még boldog.

Nehéz ezt mondanom, de nehezebb lenne elmennem enélkül.

Hogy legyen neked majd egy másik halánték, egy másik nyak, egy másik kar. Amely majd magához kulcsol, te finoman megemelkedsz, és amelynek te leszel vigasz, otthon, szenvedély.

Hely a világban. Hogy neked is helyed legyen a világban, és én úgy mehessek el innen, hogy a hiánnyal nem maradsz benne hontalan.

Ha már ennyi szenvedést zúdit rád mindaz, ami miattam a sorsod lett, no meg a történelem miatt, a hadiszerecsé miatt, akkor legalább azt az esélyt a boldogságra, a szeretetben, a közelségben, a másikban, a testben, azt találd meg újra.

Ezt nem csak kérem, Pauline. Ez a legthatározottabb akaratom.

Egy ideig még közöttetek leszek, tudom, akaratlanul. Ahogy én szorítottalak magamhoz, ahogy az én nyakam feszült, amit én susogtam a füledbe, az még megmarad.

Azután homályosulni fog. Halkulni. Erősebb lesz az élő.

Boldog leszel.

És én csak akkor nyughatok békében. És tudni fogom onnan, hogy megtalálom a végső békémet.

Az örömdben.

1:00

A MEGHASONLÁS ÓRÁJA (KNEZIC)

Egyes cella

KNEZIC Mielőtt, atyám, mielőtt belekezdene. Feleljen.

PAP Gyónás előtt?

KNEZIC Hogy ez volt a pokol, amiben éltem, vagy az lesz a pokol, ami vár rám.

PAP Ezt kérdezi vagy mondja?

KNEZIC Mert mi van akkor, és most ezt nem kérdezem, és nem mondom, mi van akkor, ha az ember a tévedéseire fogad örök hűséget?

PAP Zaklatott a lelke. Próbáljon imádkozni.

KNEZIC Szüret van Egerben.

PAP Mondja utánam.

KNEZIC Visszautazott. Az asszony. Mert dolga van, halaszthatatlan, mert jelen kell lennie a szüreten. Számolnia kell a puttonyokat, kéneztetni a hordókat, no és nem egészen megbízható a vincellér.

PAP Az Atya, a Fiú, a Szentlélek.

KNEZIC Ezért nem várhatja meg a kivégzésemet!

PAP Nem távozhat így. Könnyítsen a lelkén.

KNEZIC Tudja, hogy ő, az asszony milyen lélekkel távozott? Hogy a túlélők gyakorlatiasságában mindig van valami arcátlan és szemrehányó?

PAP Talán a túlélés maga.

KNEZIC Hogy miféle szerződéssel veheti még most elejét a vagyonekobbzásnak, hogyan taníttatja majd a gyerekeket másikat intezetben, és szinte látom már, ahogy átrendezi a szobáinkat.

PAP Élni kell.

KNEZIC Igen, élnem kellett. Vele. Gizellának ugyanis a bátyám udvarolt.

PAP Erősítse meg a lelkét. Hogy megbocsáthasson, miként...

KNEZIC Miként! Ez az! Hogy miként alakult volna minden, de minden, ha Gizella! Akit azután a bátyám mégsem vett feleségül.

PAP Ne perlekedjen a gondviseléssel.

KNEZIC Nem, perlekedésről szó sincs, csak ha itt és most rádöbbenek, hogy rosszul van gombolva a gondviselés mellénye a legelső gombtól végig, akkor én itt mit tegyek a lelkemmel?

PAP Erősítse meg.

KNEZIC Mint katona? Megerősítem a lelkem, mint egy ostromlott erődítményt, mint Budát például, amit a bátyám

védett, és én támadtam? Knezic a Knezic ellen, de hiszen éppen erről beszéltek!

PAP Bátyja bizonynal megbocsát.

KNEZIC Bizonynal. De ha itt is, érti atyám, ha itt is, ebben az erőben és lélekben is tévedés van, azután pedig ebből következik minden, akkor vajon nem a pokolnak országa jött el itt, és én minden erőmmel, hűségemmel és hitemmel éppen ezt szolgáltam?

PAP Hagyja másra az ítélkezést. Bízson abban a bíróban, aki mindent lát.

KNEZIC De nem rosszabb-e mindent látni? Ha egyszer visszatekintve itt van a mellényem, végig, rosszul. A gombok. A sereg, a háború, a döbbenet egykor Galíciában, és minden, ami azután ebből következett, egészen a vereségig. És hogy egy pillanatra sem gombolhattam másként mégsem, mert vagy maga Vécsey fenyegetett agyonlövetéssel, vagy a katonáimat nem hagyhattam cserben, vagy a fizetésről nem mondhattam le, mert bizony kevés az a kis szőlő Egerben...

PAP A sorssal vértanúk sem küzdenek.

KNEZIC Ha választották, akkor nem. Csakhogy én nem választottam, hanem tévedtem, én ezzel a tévedéssel küzdök, ami a sorsom lett.

PAP A sorsban nincs sem tévedés, sem választás. A sors véges. A sorson túl azonban ott a kegyelem. Az végtelen.

KNEZIC Szőke volt, szeplős, nevetős. De talán rettenetesebb volna, igen, rettenetesebb a boldogságból távozni.

PAP A kegyelem pedig Istennél van.

KNEZIC Igen, ez a felelet. A kivégzések előtt is hagyományosan. Istennél. A kegyelem. Ha ott, hát ott.

Hatos cella

VÉCSEY Csak maga? No, jöjjön azért.

ERNST Csak?

VÉCSEY Hallom, nők jártak a börtönben. Nos, helyzetemben egy efféle látogatásnak beláthatatlan következményei volnának.

ERNST Ismertetnem kell az ítéletet.

VÉCSEY Eltekintek tőle.

ERNST Én azonban nem tekinthetek el.

VÉCSEY Már ezt sem? Úgy viselkednek, olyan kicsinyesek, mintha nem győztesek volnának, hanem megaláztottak és megfélemlítettek, egytől egyig. No, hát akkor könnyítsen magán.

ERNST A bíróság megvizsgálta a rendelkezésre álló...

VÉCSEY Ezt ugorja csak át. Becsületesebb lett volna azonnal falhoz állítaniuk és tüzet nyitni.

ERNST Kötél.

VÉCSEY Tréfál.

ERNST Tehát? Mégiscsak meghallgat?

VÉCSEY Katona vagyok.

ERNST Felkelőfőnök.

VÉCSEY Grünne stilisztikai bosszúja. A császári hadsegéd így liheg. A nyakamba. Ráismerek.

ERNST Meghallgatja végre?

VÉCSEY Ezek után? Hogy miként indokolják meg a bitófát, és hogyan dörzsölik majd kezüket a felhúzott arisztokrata látán? Egyébként nem félnek attól, hogy ez másoknak netán ötleteket ad?

ERNST Lázadóként akasztjuk, nem arisztokrataként.

VÉCSEY Akkor ezt sokszor és fennhangon ismételgessék majd, nehogy valamiként elfeledkezzenek erről a lényeges mozzanatról.

ERNST Gondoskodni fogunk arról, hogy ne merüljön feledésbe.

VÉCSEY És tegyék hozzá, hogy ez a hivatalosan megfajtott

lázadó egyébként megakadályozta, hogy Bem tovább folytassa a harcot, szembeszállt a fenyegetésével, hogy ágyúzatni fog, és megtett mindent, hogy megkönnyítse a hatalomátadást. Az, aki ott lóg.

ERNST A bíróság nem foglalkozott a felkelők meghasonlásaival, hanem a bizonyítékok összegyűjtésére és megvizsgálására törekedett.

VÉCSEY Különös lehetett, hiszen ezeknek az eleven bizonyítékoknak jó része Törökországban van, összegyűjtve, ha úgy tetszik, Mészáros, Dembinski, Bem ott sétálgat valahol a Boszporusz partján, no meg a tábornoki kar jó része is, Perczel, Guyon, Wysocki, Kmety, Stein, vagyis egytől egyig a lázadók. Akik azonban itt maradtak, hogy véget vessenek az értelmetlen vérontásnak, azokat sikerül majd alaposan megbüntetniük.

ERNST Törvényes eljárást követő ítéletről van szó.

VÉCSEY Ismételen tanúbizonyságot tesz a humoráról. Ha mindez nem a siralomházban zajlanék, bizonynal jobban szórakoznék.

ERNST A bíróság sértegetése már nem változtat semmin.

VÉCSEY Bíróság? Szellemes ember! De tudja, mégiscsak örülök, hogy maga jött és nem a nők.

ERNST Kötelességem volt.

VÉCSEY Ha ugyanis itt a cellámban összetalálkozik jövőendő özvegyem harctéri szerelmemmel, nos akkor inkább jöjjön a Grünne. Meg a maguk nyikorgó szellemeskedése, semmint csalás és pátosz. Jobb így.

Nyolcas cella

LÁZÁR Ha páros, akkor még minden megváltozhat. Akkor befut a hírnök, igaz a volt az asszony, elrettentés volt a készlődés, akkor.

Ha páratlan, akkor az van, ami van.

Ha páros, úgy bíróság elé állítják majd a szőkevényeket, a bajkeverőket, a kalandorokat, akik belerángattak minket is a bajba.

Vagy fordítva? Páratlan igen, és páros nem?

Hat szekér arany. Ha csakugyan ezzel hátrált stratégiailag Bem.

Az erdélyi hadműveletek pedig arra szolgáltak a kezdetektől végig, hogy fedezzük a szekereit. A kinevezésem is! Ezredesé, hogy akkor majd én védekezem, míg ő fut.

Ha páros, nem, ha páratlan, nem, ha páros, akkor pedig a reggel.

Páros az igen. Párosan szép.

És meg is öregedhetnék akkor még.

Perczel és Dembinski augusztus elején elindult Törökországba! Páratlan.

Páros. Csúz. Köszvény. Szédülések. Hallászavar. Romló látás. Memóriaproblémák.

Ha páros, akkor ezt még megadja Isten.

Liechtenstein ígérete! Az is páros!

Ha páratlan, akkor reggel térden a kivégzőosztag előtt. Féltérden.

Mint a nyári hadjárat előtt csaknem. Kitértem volna, nem tértem. És azután a könnyű, szédítő győzelmek. Feledtették, hogy igazából félreálltam volna. Hogy én most már legjobban csak öregedni szeretnék, vívják csak meg ezt a háborút azok, akik.

Akik hisznek benne.

Hát vívják csak. Muzulmánul. A fényes tekintetű császár kegyelméből. Kossuth a karanténban, igen, páratlan.

Pipázás a méhesben. Rózsametszés. Az asszony duruzsoló

zsörtőlödése, a gyerekek ajtócsapkodása, majd a gyerekek gyerekeié.

A csábítók továbbálltak. Milyen banális.

Legyen várfogság! Legyen keserves, hosszú szolgálat, közlegényként, büntetőszázadban. Legyen nehéz vas, vagyonle kobzás, rendőrségi felügyelet, legyen gyanakvás velem szemben, amíg csak élek.

Páros, legyen.

Ne legyen arcra bukás. Ne legyen közszemle. Ne legyen jelten sir. Ne legyen zsiros föld, tompa, kopogó rögök.

Legyen. Ne legyen. Legyen. Ne legyen.

2:00

A KERESZTUTAK ÓRÁJA (NAGYSÁNDOR)

Kettes cella

NAGYSÁNDOR Őrség!

PORKOLÁB Mit óhajt az elítélt?

NAGYSÁNDOR Nem tudok aludni.

PORKOLÁB Mire elszunynadna, úgyis ébresztenénk.

NAGYSÁNDOR Mondja, szoktek már meg innen?

PORKOLÁB Erre a kérdésre nem válaszolhatok.

NAGYSÁNDOR Mert szerintem jelentős hézagok vannak a védelemben.

PORKOLÁB Éjjféltől szigorították az őrizetet. Reggelre az ágyúkhöz is tüzekek állnak égő kanóccal. Lovasokat vezényelnek az utakra.

NAGYSÁNDOR Ezek csak a rendkívüli intézkedések, ismerem az ilyet.

PORKOLÁB Az őrszemélyzet is fokozott készültségben van.

NAGYSÁNDOR Én mindenesetre megerősíteném a sánccokat. No és felfalaznám az ablakokat. Nem szólva a rácsozatról. Helyenként elég hitvány.

PORKOLÁB A várparancsnokság tett egyéb megelőző intézkedéseket is.

NAGYSÁNDOR Ha például Görgeyt kellene itt őrizni. Megtartani a tárgyalását, szigorított felügyelet nyomán pedig kivégezni. Az érvényes törvények szerint.

PORKOLÁB Pihenjen az elítélt. Ha nem tud is aludni.

NAGYSÁNDOR Vagy pedig a Madarászokat. Hallja? Perczelt, Dembinskit, de azért elsősorban mégiscsak Görgeyt, aki elárulta hazáját, császárárt, hadseregét, meg ami még az útjába került. Nos?

PORKOLÁB Én az őrzésre vagyok iderendelve, kérem.

NAGYSÁNDOR Tanúskodnék. Képviselem a vádat. Sőt, szükség esetén az ítéletet is végrehajtanám. Hiszen már nyáron megígértem Görgeynek, hogy megölöm, ha diktátorrá válna.

PORKOLÁB Hóhérunk az nem volt. Azt úgy hozatták.

NAGYSÁNDOR Az ítéletet is. Azt is úgy hozatták!

PORKOLÁB Ne hangoskodjon, kérem. Hagyja aludni a többieket.

NAGYSÁNDOR Csöndben ölöm meg a diktátort. Hadd aludjanak a többiek. Én már sejtettem, akkor. És minden más-ként alakul.

PORKOLÁB Mindjárt érkezik az erősített váltás. Van valami kívánsága?

NAGYSÁNDOR Komolyan kérdezi?

PORKOLÁB Szolgálati kötelességem.

NAGYSÁNDOR Szeretném, hogy ez csak amolyan piszkozat

legyen. Vázlat az életemhez. És ennek nyomán kezdődhessen az igazi.

PORKOLÁB Nem értem.

NAGYSÁNDOR Ha elengedtek volna a szolgálatból. Tavaly nyáron, amikor kértem. Ha betartom az orvos utasítását, hogy ne üljek lóra. Míg később az egész lovasságot én vezettem. Ha a nyugdíjamat rendesen folyósították volna.

PORKOLÁB Távozom. Pihenjen le. Ha kívánsága volna, váltótársam mindjárt érkezik.

NAGYSÁNDOR De az egészet azzal kezdeném, hogy mégiscsak elvenném Schmidt Emmát.

PORKOLÁB Jó éjt.

NAGYSÁNDOR Vagy mégsem?

Ötös cella

DAMJANICH Ha én vezényelném a kivégzést és nem Tichy? Ifjúkorunkban olykor szerepet cseréltünk.

PAP Szerepet, azt lehet cserélni.

DAMJANICH Szememre hányja?

PAP Most már? Ugyan.

DAMJANICH Magunk ellen harcoltam. Akartam a bocsátnatukat. Mégiscsak a testvéreim.

PAP A rációk, igen. De a papjuk!

DAMJANICH Gyerekkorom óta nem volt a fejem a tenyerükben. Úgy, ahogy az imént. Most így áldott meg. Akartam.

PAP Ellentmond a Szentírásnak.

DAMJANICH És Káin? Aki lettem számukra? Ő nem mond ellent?

PAP Nem, hiszen ő benne van a Szentírásban.

DAMJANICH Tichy holnap felkötteti Damjanichot. És nem fordítva, egyáltalán nem. Vége a szerepcseréknek.

PAP Az is ellentmond a Szentírásnak.

DAMJANICH Miért? Talán ez, ami most történik, ez isteni szükségszerűség? Csakhogy akkor miért néz ki mégis úgy, mint egy baleset? Hol válik el a kettő egymástól?

PAP Legbelül, természetesen.

DAMJANICH A szívemben? Igen, én harcoltam a betörő rációk ellen, testvérgyilkosságokkal kezdtem bizony, de szabad azért az egészet efféle bűnök láncolatává tenni?

PAP Tichy nem a testvére. Haynau sem. Grünne sem.

DAMJANICH Hanem? Felebarátom? Annál rosszabb.

PAP És nem szerepeket játszottak, hanem mély, belső meggyőződésüket követték.

DAMJANICH Ej, de szép. És igaz is, persze. Csakhogy ami a kettő között van, a testvér és a meggyőződés között, az hogy van ilyenkor?

PAP Ne így, ne így kérdezze.

DAMJANICH Aulich testvére hadbíró. Leiningenét osztrák tiszt. Knezicé ugyancsak. Hol vált el, hol fordult szembe egymással vér és akarat?

PAP Nem fordult szembe. Csak más arcát mutatja. Erről beszél a Szentírás is.

DAMJANICH Lehet. De nekem most nem a Szentírás kell. Két tenyér kell! A halántékomra, mint gyerekkoromban. Kérem vissza a rác papot!

Tizenkettes cella

POELTENBERG Tévedtem. Mert már tudom, Pauline, már tudom!

Az oroszoknál ez szokás. Rettenetes szokás, de mégiscsak, így van! És akkor jó, ami rossz. Figyelj.

Az jár a fejemben állandóan, az a mesebeli fogadtatás, sátor,

medvebőr, aranszín ikonok, szamovár. És hogy ami ott kezdődött, az nem fejeződhet be itt és így.

Végre eszembe jutott. Ahogy a mesén gondolkodtam, az oroszokon, eszembe jutott, amit egy francia újságban olvastam, még évekkkel ezelőtt. Kicsit gonosz történet, de nem mese.

Hogy a vesztőhelyen már felsorakoztak a katonák, elővezették az elítélteket, készítették a kötelet, és felolvasták az ítéletet. És akkor.

Akkor!

Dobszó.

És lovon érkezik a cár kegyelme.

Amikor már leszámolt mindennel a bűnös. Átgondolt mindent. Elbúcsúzott. Amikor egyszerre az élet minden aprósága rettenetes, erős fénnel ragyog. Egy naplemente. Egy izeltlábú bogár, amint végigaraszogat az ablakpárkányon. A beáradó zajok.

És éppen ennyi a büntetés és ennyi a megvilágosodás.

Dobszó! De már mennyire más!

Lesz, aki majd átléphet közülünk a cár seregébe.

Másnak talán nyugállományt ajánlanak.

Akinek birtoka van, oda visszavonulhat.

Ha valaki továbbszolgálna, a cár elintézi azt a császárnál.

A büntetés ennyi volt: a könyörtelen szembenézés a halállal.

A végrehajtás ilyenkor szinte szükségtelen is. Hiszen éppen a halál rombolná össze mindazt, ami így pedig megszületett bennünk. Megbánást. Meghasonlást. Vágyat arra, hogy megmutathassuk, mire volnánk képesek. Hálából. Az életünkért. Az oroszok nagymesterek az efféle végzetes látszatteremtésben. Olykor egész városokat építenek fel a meztelen illúzió kedvéért, vagy olajfestékekkel kenik be a mezőt, ha arra jár a nagyherceg.

Székesegyházakat építenek a mocsárra.

Én tudom. Beszéltem velük. Olvastam róluk. Az oroszokkal minden lehetséges.

Pauline!

Ne legyél boldog. Mással. Majd, mégis, velem.

Remélem, ez az imám utoléri még az előzőt.

Szörnyű színjáték vár ránk. Tanulom a szerepem.

3:00

A TILTAKOZÁS ÓRÁJA (LEININGEN)

Hármas cella

LEININGEN Rendben van! Öljenek meg! Vesztettem, tudom! Tegyenek, amit akarnak! Tehetik! Maradjon utánam a huszonhárom éves özvegyem! A két picivel! Árváim! Legyen! Tudtam, amikor belekezdtem! Amikor benne maradtam! Amikor nem szöktem! Amikor győztem! Rendben van! Hallják? Hallja valaki?

De!

Nem kérek kíméletet! Nem kérek melegebb cellát, nem kérek több fényt, nem kérek friss levegőt! Jól van minden így, ahogy van! Hosszú harcéri szolgálat után ennyi kényelem nekem éppen elegendő! Nem győzik le bennem ilyen könnyen a katonát! Nem zökkentenek ki a napirendemből sem!

De!

De!

Túlordítom a tébolyodott Lenkeyt! Túlordítom a vastag falakat! Addig ordítok, amíg tudomásul nem veszik, hogy

tiltakozom! Hallják? Tiltakozom! Hallják!

Nem a halál ellen! Mit érnék velem? Eleget láttam én közvetlen közelből! Voltam én mélyen az ellenfél sorai között, tudom, hogy néz ki!

Nem az ítélet miatt! Legyen! Jogi köntösben a hirtelen felindulás! Én is hasítottam már ketté egy fosztogató honvéd koponyáját! Rendben! Tehetik! Tegyétek!

De!

Nem ordítom végig királyi rokonaim nevét és rangját! Sem a császár szolgálatában álló testvéremét, nem méltatlankodom a megparancsolt eskü miatt, hogy hitünk szerint mi mindvégig Ferdinánd királyért és az alkotmányért harcoltunk! Nem Kossuthért és a fanatikusokért! Neki én magam ajánlottam a visszavonulást!

Három órán keresztül ordítok még, ha kell! És azután tovább! Végig! A vesztőhelyig!

Elmegegyek! Rendben! Tervekkel, reményekkel, étellel tele! Ha így kell mennem, hát így!

De!

De a rágalom!

A rágalmozó újságcikk! Ami itt a tudomásomra jutott! Azt nem tűröm! Az ellen tiltakozom!

Győzzenek! Tűzzék ki a zászlójukat az összes várfokra, öljenek meg mindannyiunkat, földeljenek el jeltelen sírban, dögtemetőben, rendben!

De Buda ostrománál!

Most aztán kieresztem a hangom! Hallják csak! Amikor bevettük Budát! Én vezettem az ostromlót, Knezic ne támadjon saját fivérére. És amikor végre bevettük a várat! Ott voltak összezsúfolva mind az osztrák tisztek!

Értik? Az osztrák tisztek!

Vártak a sorsukra! Tudták, hogy bármi következhet! Hiszen keserves és hosszú volt az ostrom! És én! Akkor!

Én akkor megfékeztem a győzteseket! Őrizetet rendeltem ki a számukra! Őrizetet! Megvédtém a tiszteket!

Én!

Nem esett bántódásuk! Mindaddig lövettek ránk, berobbantották a járatokat, vezényelték a védekezést! És mégis! Hallják? Mégis!

Védelmet adtam számukra! Én! Ellátást! Én! Méltó bánásmódot! Én!

Hallják? És akkor!

Kegyetlenkedés! Ezt írta az újságcikk. Hogy én! Velük!

Tiltakozom! Mindent, mindent lehet, rendben, legyen, történjék meg velünk minden, de ez nem! A hírünkkel! A becsületünkkel! Nem! Azzal, ami halhatatlan! Ezt nem tűröm! Tiltakozom! Ordítok! Öljenek meg végre! Rendben van!

De!

Buda ostroma! De! Az osztrák tisztek! De! Tiltakozom!

Hallják?

Hallják!

Tizenegyes cella

KISS Ne engedje. Kérem, ne.

PAP Nincs a hatalmamban.

KISS Így képtelenség a bünbánat is. A gyónás is. Lehetetlen.

Anélkül pedig távoznom sem lehet. Ilyen lélekkel! Ne engedje! PAP Az ő országa nem e világról való.

KISS Senkinek nem tudok megbocsátani. Érti? Így, senkinek! És Istennek, Istennek a legkevésbé!

PAP Fiam.

KISS Jaj, igen, jaj. Mit beszélek.

PAP Ő mindent megbocsát neked. Ezt a kétségbeesést is. Csak

azt sajnálja, hogy a magad dolgát nehezítet meg, éppen most, rettenetesen.

KISS Igen, a magamét. Fázom is. Napok óta nem voltam friss levegőn. És Lenkey ordítását akkor is hallom már, amikor nem ordít.

PAP Mielőtt elborult, efféléket kérdezett ő is. Vigyázz hát, fiam.

KISS Vigyázzak? Amikor éppen ez történik itt velem? Hiszen ez csak pokoli hatalmak összejátszásából eredhet, ezt nem akarhatják, ezt nem tehetik velünk! De Isten, Isten, ha ezt látja, márpedig látja, akkor hogyan lehetséges, hogy mégiscsak hallgat?

PAP Isten nevét...

KISS Igen, hogyne, a nevét.

PAP És az ő útjai.

KISS De miért erre az útja, és miért éppen velem?

PAP Ezek nem hívó kérdések, fiam. És ha azt veszítet el, aki ellen most lázadsz, akkor mindent elveszítesz. Nem csak az életedet.

KISS Csak?

PAP Ezt mind később tudja meg a halandó. Hogy mennyire csak.

KISS Engem szalonhősnek mondtak a seregben. Szerettem a harcot, de a társaságot még jobban szerettem. Mert az életemet, azt mégiscsak másra tartogattam. Itáliába kértem az áthelyezésemet, mielőtt bármi történt volna, saját költségre, de...

PAP Ezeket a törvényszék előtt, fiam. Olyan üresek.

KISS Üresek?

PAP Nem hallod, mennyire kong, amit mondasz?

KISS Az életem múlik most rajtuk.

PAP Megint: az életed. És megint azt mondom: csak az életed.

KISS Amit éppen most készülnek elvenni! És méltatlanul, koholt indokkal! Hiszen a császár nem fogadta a tiszti küldöttségünket, amikor tavaly nyáron felkereste, hogy legfelsőbb akarata szerint cselekedjen! A kormány és az összes fanatikus pedig a következő nyáron csak miattunk nem merete kiküldeni a köztársaságot, különben már régen megtették volna! Amikor pedig mi, végre mi kerültünk hatalomba, amikor Kossuthék végre eltávoztak, két órán belül letettük a fegyvert!

PAP És gondold, hogy Isten nem tájékozódott minderről?

KISS Én hatalmas, közismert oligarcha vagyok. Mit kerestem volna egy népuralomra törő felkelésben?

PAP Látod, milyen kifürkészhetetlenek még a te esendő, tétova, bűnös lépteid is! És te akkor az isteni talpak ellen tiltakoznál, csak azért, mert most éppenséggel téged taposnának agyon?

KISS Ez Haynau, a becstelen adós, aki elpusztít engem, nem Isten.

PAP Miből merítet a bizonyosságot efféle ítéleteidhez?

KISS Tudom! Mert különben ezen a világon minden képtelenség és hazugság és téboly. Minden!

PAP Talán ezért kell távoznod belőle tehát.

KISS Miért?

PAP Hogy ne kelljen ilyen lélekkel élned. Mert ez, így, ami vár rád, szörnyű, szép mártíromság. Ami úgy várna, az maga a pokol.

KISS Könyörgöm! Adja meg nekem Isten azt a poklot!

PAP Nem. Isten kegyes. Isten nem adja.

Tizes cella

SCHWEIDEL Nem.
Nem, nem, nem.
Nem!
Nemnemnemnem!

Nem...
Nem! Nem! Nem!
Nem hallják? Neeeeeem!

Tizenhárom cella

TÖRÖK Végre. Tudtam, hogy rossz álom. És jönni fognak!

ERNST Az ítélettel jöttem.

TÖRÖK Hajnalban? Ide a cellába? Mi szükség erre?

ERNST Előírja a törvény. Egyenként kell ismertetni az elítéltekkel a jogerős ítéletet, az elutasított fellebbezések nyomán.

TÖRÖK Várjon!

ERNST Nincs mire.

TÖRÖK Ezt nem, ezt nem lehet így. Nem.

ERNST Ezt az érvényben levő rendelkezések szerint csak így lehet.

TÖRÖK Nem tehetik. Velünk. Katonákkal. Nemesekkel.

ERNST Az ítélet erre is kitér.

TÖRÖK Akkor baj van az ítélettel. Ezzel az egész jogszolgáltatással! Ez a baj most éppen minket sújt, de rövidesen másokat is sújthat, magát, Haynaut, bárkit.

ERNST Nem azért jöttem, hogy erről eszmét cseréljek.

TÖRÖK Lehet. Mégis figyeljen rám. Nem a félelem szól belőlem, hanem a féltés. Ne tegye. A saját érdekében se tegye.

ERNST A kötelességemet kell szem előtt tartanom, nem az érdekeimet.

TÖRÖK Annál inkább.

ERNST És a birodalom érdekeit.

TÖRÖK Helyben vagyunk.

ERNST A császár nevében pedig a hadbírószak meghozta az ítéletet.

TÖRÖK A birodalom érdeke nem engedheti meg, hogy elpusztítsanak!

ERNST Hallgassa végig.

TÖRÖK Én sem a magam érdekei miatt tiltakozom. Hiszen idős vagyok, az élethez nem fűz más, mint a kutyám, no és szegény sorsú testvéreim, akiken azonban eddig sem igen tudtam segíteni. Hanem a birodalom! Amelyet önzetlenül szolgáltam, és amelyre most visszazáll Komárom vára is! A császárság pedig még számos hasonló erődítményt várhat hűséges szolgálatomtól!

ERNST Komárom kapitulációja semmiben sem befolyásolta az ítélethozatalt.

TÖRÖK Persze. Csak éppen kapituláció volt, és nem sikeres ostrom. A közös bölcsesség megóvta a kincstári vagyont, és egyben bebizonyította, hogy létezik bevehetetlen erőd. Akkor pedig még nem is olvastam Vauban könyvét. Még be kell fejeznem azt is, feltétlenül. Hetven oldal van hátra.

ERNST Nem feladatunk, hogy erről a kérdésről eszmét cseréljünk.

TÖRÖK Igaza van. De hát mégiscsak az életemről van szó. És az életem értelméről: hogy efféle erődítmények építésével szolgálhassam a birodalmat.

ERNST A birodalom nem tart igényt további szolgálataira.

TÖRÖK Ha ezt elhinném, akkor lennék bűnöző. Hogy a birodalom erősítése és legjobb tudásunk szerint való szolgálata nem lenne mindennél előbbre való! Mi indokolhatja, hogy erről lemondjanak?

ERNST A bűnei. Amivel elvesztette jogát erre a szolgálatra.

TÖRÖK Komárom! Buda! Szeged! Éppen az, amit bűnnek nevez, az bizonyítja az én alkalmasságomat! Ez tévedés, és ebbe én nem nyugszom bele! Sőt! Tiltakozom! Az ítélettel azt akarják megakadályozni, hogy szaktudásomat, ismereteimet, tapasztalatomat a birodalom szolgálatába állítsam! El akar-

nak pusztítani, de ezzel meggyengítenék a katonai véderőt! Már látom az összefüggéseket! Engedjenek ki! Mindent látok! Tiltakozom! Gonosztevők kezére kerültem! Azonnal a császárhoz kell sietnem! Itt a birodalom ellenségei teszik torkunkra a kést!

ERNST Végeztem.

TÖRÖK Álljon meg! Ne engedjék futni! Órség! Fogják meg! Tartóztassák le!

4:00

A REZIGNÁCIÓ ÓRÁJA

(AULICH)

Négyes cella

AULICH Még, három, óra.

Az annyi, mint két és fél szivar. Maradt tehát négy. Meg a doboz. Fogd hát, fiam, ezt is tedd a többi közé.

A gyújtóra és a vágóra még szükségem lesz. Azt csak a legvégén vedd magadhoz. Ha huzatos lesz a vesztőhely, akkor a zsebemben találod meg a gyújtót. Leltárba kerül, de én rendelkezem felőle, mielőtt a hóhérra szállna.

Figyelsz?

Tegyék majd ki a kármentőre a szivardobozt. A tisztai kabinban.

Horatius maradjon még velem. Amikor kikísérnek, akkor tedd majd a zsebedbe. A fészületet hagyd az asztalon. Az csak kerüljön a börtön leltárába. És gondolkodjanak majd rajta erősen: hát az öreg Aulich keresztjével most mit is kezdjenek? Horatius is legyen a csapatomé.

Ezüst, igen. Mi más.

Negyven oldal van még hátra. Ami feleannyi verset jelent átlagában. Ezt is beosztom.

A szivar szétszedi a tüdőt. Mondták aggódalmasan. Nem érdekelt, szivaroztam. Milyen jól tettem.

Elmúlnak majd a fagyási sebek. Velem együtt el. Ha egykor, Napóleon elől hátrálva ottmaradok a hómezőn, akkor végül is az ő ágyútalpaikon temettek volna.

Ha egyáltalán.

A szépreményű ifjú tiszt!

A fagyhalál, úgy mondják: álmokkal érkezik. A fehér égen látok, mondjuk, egy túlvilági garnizont.

Harminchét éve. Hát hogyan hagyhatnám el a csapatomat, amit harminchét éve szolgálok, csak azért, mert a politikusok most újféle törvényeket hoznak egy újféle parlamentben? Miféle katona volna az, aki ezért egyszerűen dezertál?

A takaró kincstári. A láda is. Visszaszármaztatod majd, megismered az aláírásomat ott, a leltárban. Kihúzzák.

Pontosabban hajtsd, fiam, örökre hajtogatod.

A minisztérium, nos az a minisztérium. Azzal már nincs mit tenni. Magunk között persze nem is volt nagyon. Akkor sem, amikor én vezettem.

Katona nem érzékenyül el, fiam.

Ez volt a baj a hadbíróssággal, nem más. A rágalmak kellemetlenek voltak persze, de kellemetlenebb volt látni a katonákat, hogy szánakoznak, kegyelemre ajánlanak, mittudomén.

Micsoda puhányság! Vagy parancs van, és katona van, vagy pedig vörös ülepű majmok mászkálnak a faszor fain.

No, ezt sem mondja majd utánam senki.

Pedig én soha nem láttam majmot. Már nem is fogok. Arany-

halakból készült levest sem ettem. És a vasút is kimaradt, nem utazom már rajta.

Lesz tehát a túlvilági garnizon.

Zöld posztóval borított asztalok. Zamatos óbor, vastag szivar, jól szelelő. Társak könnyelmű, emelkedett hangulatban. A kártyaasztalnál mindenki nyer. Hátterben megyebál, olykor bependerülnek könnyű báli ruhába öltözött, felhevült kisasszonyok. Megállnak mögöttünk, kibicelnek. Lavotta játszik. Mindenki meséli az emlékeit, és minden emlék szép.

Még egy szivart. A mellényzsebbe. Hátha adatik még arra is idő. Különben, fiam, minden rendben.

Tudod, ha kérdezik, hát így gondoltam.

Horatius tudta ezt. A halálról is tudta. Amíg én vagyok, halál nincs. Amikor halál van, én nem vagyok.

De szivar, az van.

Kettes cella

NAGYSÁNDOR Imádkozzon, kérem. Helyettem is, mert én nemigen tudok. Gyerekkorom óta szinte nem.

PAP Imádkozom.

NAGYSÁNDOR Káromkodni, azt igen.

PAP Kérem!

NAGYSÁNDOR De most nem fogok. Ígérem. Pedig a magunk módján mi talán így imádkoztunk. A mennydörgős mennykő. A kakas rúgja meg. A kánya csípje.

PAP Emelje fel a lelkét.

NAGYSÁNDOR Inkább azt nézném, ahogy imádkozik.

PAP Könnyítene pedig.

NAGYSÁNDOR Voltak obszcénebbek is. Ezeket nem ismételtem. És igen, tisztelendő atyám, voltak jócskán Isten nevével. Meg minden szentjeivel. Szűzmáriával és Jézussal, a mi urunkkal.

PAP Jobb volna, ha ezek most nem jutnának az eszébe.

NAGYSÁNDOR Nem, nem jutnak. Aligha mondhatnám, hogy a kaporszakállú atyaúrstenit, de halálra ítélték!

PAP A feloldozást persze megkapja mindenre.

NAGYSÁNDOR Nem, nem mindenre. És amire nem, azért eleresztenék egy-két szitkot.

PAP Mire nem?

NAGYSÁNDOR Schmidt Emmára.

PAP Ez is valamiféle indulatszó?

NAGYSÁNDOR Másod-unokatestvérem volt. Csaknem feleségül vettem, azután mégsem szántam el magam a nősülésre. Halogattam a döntést, és hát ez a halogatás lett végül a döntés maga.

PAP Vigasztalódjon azzal legalább, hogy nem hagy özvegyet és árvákat maga után.

NAGYSÁNDOR Dehogynem.

PAP Mégis?

NAGYSÁNDOR Katona voltam. Tudom, hogy hagytam. Nem magam, hanem mások után.

PAP Bűnbánata itt is megszerzi a feloldozást.

NAGYSÁNDOR Nem.

PAP Maga csakugyan elszokott az egyház igéjétől.

NAGYSÁNDOR Nem tudok elfeledkezni arról, hogy miért is árvultak el és özvegyültek meg. Hogy a Kossuth-Magyarorszáért?

PAP Most már ezen sem kell tépelődnie.

NAGYSÁNDOR Igen, ez is eldőlt, mint a Schmidt Emma.

PAP Ha ez valami obszcén utalás...

NAGYSÁNDOR Kossuth-Magyarország? Most már ezt sem tudjuk meg. Megkímélt tőle mindannyiunkat a fegyverletétel.

PAP Az országot igen. Magukat nem.

NAGYSÁNDOR És lehet, hogy így van jól.
PAP Ezzel a lélekkel már imádkozhat is.
NAGYSÁNDOR De azért, tudja? Azért a kurva hétszentségit!

Kilences cella

JÁNOS Tábornok úr!
DESSEWFFY Mi történt?
JÁNOS Ébredjen!
DESSEWFFY Máris indulunk?
JÁNOS Nem, még nem. De hát így átalusza.
DESSEWFFY Persze.
JÁNOS Azt gondoltam, hátha mégsem aludna.
DESSEWFFY Hanem?
JÁNOS Hanem ébren volna.
DESSEWFFY Még leszek. Éppen eleget.
JÁNOS Én azt gondoltam, majd még alszik. Éppen eleget.
DESSEWFFY Azt mondod, János, hogy alvás? Odaát? Látod, én, aki annyiszor, hogy úgy mondjam, dolgoztam a halállal, ott voltam a közelében, irányítottam, bámultam, de mindedig elkerültem, látod, én egyáltalán nem tudom, hogy alvás lesz-e.
JÁNOS Úgy aludt a tábornok úr, olyan nyugodtan, kisimultan, mint egy gyerek.
DESSEWFFY Hogyan aludtam volna? Hánykolódva? Verejtékben úszva? Tompa ájulásban? Ha halál, halál. Most csakis azt bánom, hogy a bíróság előtt pontosan felsoroltam minden vereségünket. Mintha ezzel mentséget keresnék. Pedig csak annyit akartam mondani: ennyit tettem, ennyit tehettem. Kész. Mindegy.
JÁNOS Két és fél óra van még. Azután mindegy.
DESSEWFFY De a búzaszem! Azzal aludtam el. Hogy nem jutott eszembe.
JÁNOS Miféle búzaszem?
DESSEWFFY Amelyik meghal, ha fel nem támad. Vagy nem támad fel, ha meg nem hal. Hát éppen ez az, amit nem tudok.
JÁNOS Hogy került ide?
DESSEWFFY Az evangéliumból. De most ezt sem tudom biztosan. Pedig tudnom kellene. Nem tudod, János? Fel nem támad, vagy el nem hal? János! Segíts!

5:00

A SZABADSÁG ÓRÁJA (DAMJANICH)

Ötös cella

DAMJANICH Órség! Mi ez a zaj?
PORKOLÁB Kivonult a lovasság. Rövidesen elfoglalják helyüket a tüzérek a várfal ágyúinál. Majd a gyalogság biztosítja a területet.
DAMJANICH Szóval ők. Nem mások. Mondjuk, nem a szabadítók.
PORKOLÁB Szabadítók? Gondolhatja azt is, hogy szabadítók.
DAMJANICH Hogy az Erdélyben rejtőző csapattek egy rész katonai csapással beveszik Aradot.
PORKOLÁB Jelentős császári erők állomásoznak körös-körül.
DAMJANICH Jelentős? Értem. Akkor talán vörösbort. Megkóstolja?
PORKOLÁB Nekünk csak később lehet.
DAMJANICH Később. Jól hangzik. Ezt én küldtettem be a fele-

ségemmel. Amikor mégis őrizetbe vettek az osztrákok. Nagyszerű évjárat. Hát, Isten, Isten.

PORKOLÁB Egészségére.
DAMJANICH Jól hangzik ez most. És így, a törött bokámmal.
Nos, ezek szerint az sem gyógyul már meg.
PORKOLÁB A várparancsnokság rendelkezett a kocsi felől.
DAMJANICH Úgy is törött el. Én is rendelkezni akartam az új kocsim felől. Kipróbálni kissé, szabadon száguldani, azután ez lett belőle. No, még egy pohárral. Csak nem remeg a kezem? Ennek pedig minden cseppjéért kár. Benne van a közele, kihunyt tűzhányó földje. A nap melege. A gyümölcs minden íze és zamata. Vér. Mámor. Asszony. Isten!
PORKOLÁB Innen majd az órség segíti le a kocsihoz. A rendelkezések szerint ők adják át a vezénylő őrnagynak.
DAMJANICH Mit hallok? Újabb csapatmozgás?
PORKOLÁB Csak a gyalogság. Indul.
DAMJANICH Ha mégis, érti, ha mégis megszabadulnánk. Én megígértem az asszonynak. Hogy ezentúl neki szentelem az életemet. Az ajándékba visszakapott életemet.
PORKOLÁB Megszabadulnának?
DAMJANICH Az ő szerelmének. Nem engedték be hozzám Emiliát. Engedélye volt, mégsem volt szabad. Igen, ha meg.
PORKOLÁB Fegyverek erejével aligha.
DAMJANICH A drága nő küldött könyveket. Francia szótárt. Megvarratta a nadrágomat. Körülvett, szinte idebent is gondoskodott rólam. Ágyhoz voltam kötve, rab is vagyok, és mégis. Itt a szőlődomb, a mámor, és a nyakszirtje is itt van, ha átpillantok a poháron. Amikor legutóbb ismét láthattam, szabadságra hazatérve, néhány napig.
PORKOLÁB Egy óra van még az indulásig.
DAMJANICH Egy óra? Rengeteg. Aki jártas a hadviselésben, az tudja, mennyi az az óra.
PORKOLÁB Nekem azonban távoznom kell.
DAMJANICH Érkezhet, még mindig érkezhet a hír. Hogy a császár megkegyelmezett. Hiszen szabadságában áll. És ezzel, éppen ezzel tanúsíthatná, hogy csakugyan szabad! Indulatoktól, bosszúvágytól mentes, fenséges, valóban. És nem legyőzetésünk vagy megbánásunk miatt, hanem nagyságból és könyörületből. Jóságból, igen! Ami egyes-egyedül az ember szabadságában áll. No, Isten, Isten!

Tizennégyes cella

LÁHNER Mielőtt elmegy!
LELKÉSZ Maradnék még, de ez a végszó számunkra. Hallja?
LÁHNER Gyorsan! Csak azt akarom mondani, hogy mi a szabadságért küzdöttünk. Én is, a magam módján, kohókkal, szállítókkal, mérnökökkel, de a szabadságért. Ne szakítson félbe. Nincs időnk. És talán azért éppen a szabadságért, mert bármi más, érti? Bármi egyéb, ami létrejön, az már nem volna szabadság. Az az új világ, amit ki akartunk vívni például. Vagy a szomszédos területek felszabadítása. Az új magyar alkotmány. Mindezt nem tudom, és már nem is fogom megtudni. De azt jól látom, hogy elbukott a szabadságküzdelmünk, és minket most mindjárt kivégeznek. Ezt tudom, hiszen ezért vagyok itt. Lehetnék talán Törökországban, valamiféle karanténban, arra várakozva, hogy muzulmánként szolgálhassam a szultánt. Vagy élhetnék Amerikában, átmenekülve az óceánon, végtelen földek között, mint mondják: napi küzdelemben természettel, indiánokkal, telepeseikkel. És ha átvesznek mégis a császár hadseregébe, rangom megtartásával akár, akkor? Lehetnék akkor szabad? Ha egyszer a szerelmemben sem voltam szabad, hiszen éppen azért szerelem, mert a szenvedélyeim kedvéért örökre lemon-

dok a szabadságomról. Miket is beszélek! De ért engem, ugye, ért? A szabadság az volt, ami itt elbukott, és most a mi szabadságunk az, hogy vele bukjunk. Ennél pedig nem lehet több. Így tarthatjuk fenn ennek hitét is, így, a bukásunkkal. Erősebben talán, mint a minket, másokat, főleg pedig a vágyainkat rabul ejtő küzdelemmel. Szabad vagyok. Szabad! Ez legyen a végszó. Most menjen.

Hármas cella

LEININGEN Ne sírj, nem szabad. Megígérted, hogy nem.
Igen, megígérted, mondd. És akkor nem is sírsz.
Sírjanak majd a babák. Hogy éhesek, hogy szeretetet akarnak, hogy beszorult a járóka rácsába a kicsi kezük.
Igen, mondd. Nekik szabad.
Mesélj majd nekik a papáról, amikor értik már a mesét. Hogy a papa katona volt, és harcolt a szabadságért.
Megígéred, mondd. Mesélsz. Másról sem fognak szólni a mesék, mint a papáról. A csodálatos mesehősről.
No, azért nem volt olyan csodálatos.
De bizony, hogy csodálatos volt, mondd.
És aki a szabadságért küzd, annak készen kell állnia mindenre. A halálra is, mert bizony, a csatateren kaszált a halál, és akiket legyőztek, azoknak ez jutott.
A halál, mondd, és ugye nem sírsz. Most sem sírsz.
A papa szigorú katona volt. Szigorú rend szerint élt. És megkövetelte a katonáitól is, mert a rendet csak akkor követelheti meg, ha ő maga is betartja. Bizony, gyerekek. A mama, a mama olykor, bizony, kisebb függelemsértéseket is elkövetett, és itt elmosolyodhatsz.
Ugye, megígéred, hogy elmosolyodsz.
Jaj, mondd.
A papa a börtönben is csaknem úgy élt, mint korábban a táborban. Szigorú napirend szerint, felkelt, dolgozott, írt, hogy a rabságban is megmutassa, bármit tehetnek testével, életével, de valójában még sincs hatalmuk rajta.
Ott is szabad volt, így fogod mondani.
Vagy talán úgy: ott lett igazán szabad.
Ezt nem értem, mondd.
Addig nem lehetett. Addig a parancsok, a fegyelem, a hadjáratok bizony kötötték. De ott. Ahol csak a négy fal és a magasan fekvő rácsos ablak maradt.
Nem, nem, nem. Mondod.
És ebből a szabadságból vezetett az útja a halálba. Amit szabadon választott azzal, hogy nem menekült, nem könyörgött kegyelemért, hogy büszkén nézett a hadbírótság szemébe, és csak akkor tiltakozott, amikor a becsületét akarták elvenni, és nem akkor, amikor az életét.
Miért sírsz akkor, kérdezem.
Nem sírok, mondd, és sírsz.
Mert nem vagy szabad, hüppögöd, nem, nem, nem. És rettentés, hogy azt gondold, hogy igen.
Hogyne volnék. Csak az osztrák és orosz túlerő áldozata, de hiszen éppen az a csodálatos a szabadságomban, hogy ezen semmi sem foghat.
Az nem, de hát az nem is számít, mondd.
Hanem?
Hanem! És nem mondd, mert ha nem értem, akkor minek, és még kevésbé mondd, csak sírsz, pedig tudod, hogy nem szabad, sírni nem szabad, és akkor sírni kezdenek a gyerekek is, hárman sírtok, igen, hárman, mert éppen miattatok nem lett volna szabad.
Miattatok nem lettem volna szabad.

6:00

HŐSÖK ÓRÁJA (VÉCSEY)

Hatos cella

VÉCSEY Végezze a dolgát. Hiszen azért jött.
PORKOLÁB Leoldjuk a vasat, és járóbilincse cseréljük.
VÉCSEY Végül kenderkötél lesz, ha jól tudom.
PORKOLÁB Igen, de az már nem az én dolgom.
VÉCSEY Addig se kíméljen. Elítélt vagyok, bűnöző, bánjon velem bűnözőként.
PORKOLÁB A kötelességemet teljesítem.
VÉCSEY Ne tévessze meg a császári egyenruha. Mindig ezt viseltem. Mi mást.
PORKOLÁB Támaszkodjon csak a vállamra.
VÉCSEY Ugyan. Megállok én magam. Ebben is van némi gyakorlatom. És ez a sereg odakint? Érttem jötték valamennyien?
PORKOLÁB A létszámot is előírja a rendtartás.
VÉCSEY No lám. Én bizony ezt sem tartottam volna be, amikor agyonlövétéssel fenyegettem az átállókat. Még egy mulasztás. Nem lövöttem. Az ítéletre persze így is rászolgáltam, lövítés nélkül.
PORKOLÁB Szükségem van a kezére is.
VÉCSEY Rendelkezzék vele. Egyéb ügyekben nem követtem el mulasztást. Rendet tartottam. Kikényszerítettem. A hősiességüket is. Mert azután küzdöttem velem, hősiesen.
PORKOLÁB A másik kezét is.
VÉCSEY Tessék. Példát statuáltam volna. Hogy nincs kegyelem, és akkor már inkább a csatában ne legyen. Viszontlátom majd őket odakint?
PORKOLÁB Óhajt-e köpenyt a vállára? Hívós van a szabadban.
VÉCSEY Éppen köpenyt? Tüsszögve kerülök majd Isten színe elé, de legalább a saját akaratomból teszem. Arad híres egyébként enyhe ősziről. Szerettem itt sétálni a sáncokon. Bevettem, igen, Arad elesett nekem. Mi történhetett most? Ilyen hideg?
PORKOLÁB Kíván-e magához venni valamit a cellájából?
VÉCSEY Talán magát a cellát? A várat? A vidéket? Vinném magammal. Emléke. Vagy már ezeket is becsatolták a bizonyítékok közé egytől nyolcvanháromig, ha jól emlékszem? Iratok, bűnjelek, nehogy valamiként megalapozatlannak tűnjék ez a császári jogtiprás. No, mit is vigyek. Ha már engem visznek.
PORKOLÁB Nincs sok időnk.
VÉCSEY Még lekésném a halálokat, igaz? Ha nem sikerült elejteniük mint főrangú vadat a csatákban, a hadműveletek közepette, mert valahogy a császári és cári seregek mégsem bírták szétszórni ezeket a hordákat, akik mi voltunk, akkor most kell megjelennem pontosan a hivatalos gyilkosok előtt.
PORKOLÁB Indulunk.
VÉCSEY Megrántja a vezetékcsőket? Nocsak. Pedig igazán remekül közlekedem saját lábaimon, még ezekkel a vasakkal is. Igazán nem várok maguktól könyörületet vagy részvétet, de hát durvaságot sem. Legalább ennek a sétának legyen stílusa, kifelé a várból, ha már szószegés meg törvénytelenység vezetett idáig.
PORKOLÁB Kövessen.
VÉCSEY Remek ötlet. Hogy ez korábban nem jutott a felső hivatalnokok eszébe! Néhány követendő porkoláb, némi vas és egy elkülönített tér az aradi vár mellett. Pedig kezdhették volna ezzel. Csak stílusa legyen. Különben lesüllyednek a saját nivójukra.
PORKOLÁB Gyerünk.

ERNST Tábournagy úr! Tábournagy úr, én tisztelettel jelentem, hogy hibátlanul végrehajtottam a rendelkezéseit. A kimondatlanokat is, most már ezt is tudom. Bárcsak hallaná ott, Bécsben ezt a dobszót. A vezényszavakat, az előírt kérdést a kegyelemért, majd a vezénylő őrnagy választát.

Istennél a kegyelem.

És a tüzet.

Nehéz volt, a legnehezebb eddigi pályámon, de megoldottam. Úgy is mondhatnám, hogy összeszorítottam a fogam, és szolgáltam. Hősiesen, azt hiszem, ez volt az igazi hősiesség, igaza volt, tábournagy úr. Amikor elmondta, hogy a jogász is hős. A hadbíró is harcol. A vád és védelem egymásnak feszült bennem, heroikusan. Hiszen én voltam mindkettő.

Ezek csak függelmeisértők. Fanatikuskok, dezertőrök, vakmerő szökevények.

Nem katonák. Nem is tekintettük őket annak. Csak lázadófőnököknek a tábournagy úr finom különbségtétele nyomán, így hát stilisztikailag is ügyeltünk, hogy kerüljük a kapituláció, amnesztia kifejezéseket, hiszen itt nem volt szó hadseregről vagy katonai szokásjogról.

Hallja? Hallhatná. A művem. A puskaropogás. Szörnyű. Gyönyörű.

Éjszaka még végigjártam a celláikat, egyenként, hogy ismeressem a végső ítéletet. Ami erősebb és hatalmasabb, mint az ő vakmerőségük volt. Hogy hiába tört át Aulich a bányaalagúton, hiába Damjanich végigszágulása tavasszal az országon, hiába Láhner fegyvergyártása a semmiből, minden, minden, most, mégis, itt, előttem, a cellában.

Szemben velem. A tetteikkel, a következményeikkel, a joggal. Jelentem, félték.

Szemben a halállal.

A hadvezérek! Folytatták volna még celláikban is a küzdelmet vasban és elitelve, újrakezdték a magyarázkodásaikat, fejtegették az ő rendkívüli hűségüket, megtagadták a lázadást. Néztem figyelmesen ezeket az erőfeszítéseket, hogy annál pontosabban érezhessem majd a jog erejét.

Amikor már kihátráltak a hősiességükből. Ott. Mind.

Hallja? A lövéseink.

A többit már nem fogja hallani, tábournagy úr. Mert én követtem a győztes logika finom különbségtételét, hogy kik vesztették el jogukat a golyóra. Vagyis kiket kell egyszerűen felhúzni, mint az országúti útonállókat.

Most jönnek azok. A többség.

Kilencen egymás után, a vétkes nagysága szerinti sorrendben ezek a valamikor közénk tartozó férfiak. Gerendák előtt, mert nem volt rendes faanyag. Ez is jó.

Akiket életöztönük, félelmük, lelkipurdalásuk a bíróság következetessége révén szinte kifordított személyiségükből, mint egy irhakesztyűt. Bocsásson meg a hasonlatért, tábournagy úr, de errefelé hűvösek már a hajnalok. És én akartam, tudtam, hogy erősebbek lehetünk ebben is, és azok voltunk, engedtek az erőnknek, hinni kezdték, hogy túlélhetik, ha jól fogalmaznak, ha pontosan mondják el, milyen ártatlanok is mindabban, amit korábban diadalnak neveztek, ha ezzel szépen bemocskolják egymást, az emigránsokat, az egész lázadásukat, és ha mindezek nyomán őszintén elhiszik magukról, hogy vétlenek. Hogy áldozatok.

És akkor szoruljon a hurok. Most szorul.

Hősök!

Nyakcsigolya persze, s csak azután a hurok.

Én voltam a nyakcsigolya. Tábournagy úr a hurok.

BOTT Atyám. Hallgasson meg.

PAP Nem, most nem tehetem. Engedjen.

BOTT Fontos. Szörnyű fontos.

PAP Hogyan tudnám?

BOTT És én? Én hogyan?

PAP Ha egyszer nekik sem tudtam vigaszt nyújtani.

BOTT Ezért majd nekem.

PAP Azért a sorsért nem, amit maga teljesített be!

BOTT Isten nem mér mindenkit egyenlő mércével?

PAP Isten, ő igen.

BOTT Könnyítenem kell a lelkemen, értsen meg!

PAP Könnyítsen mással.

BOTT Nem utasíthat el.

PAP Nem érdekel, hogy elutasíthatom-e.

BOTT Hívó vagyok. Kényszerítem. Ahogy engem is kényszerítettek.

PAP Hívó. De azért szorgalmasan dolgozott. Jól.

BOTT Persze. Irántuk való könyörületből is.

PAP Hát akkor majd magán is így könyörülnek.

BOTT Kívánom.

PAP Mit kívánna tőlem?

BOTT Feloldozást.

PAP Még azt is?

BOTT Még?

PAP Megkapta a holmijukat.

BOTT Persze. Meg az orvos igazolását. Meg a díjamat. Ebben nincs semmi rendkívüli.

PAP És még a bocsánatomat is akarja?

BOTT Istenét. Hogyne akarnám.

PAP Kérje valamelyik tábori paptól. Van belőlük elég.

BOTT Nekem most kell. Itt kell.

PAP Előttük? Itt hevernek közszemlén, és helyben a lelke is megtisztuljon?

BOTT Miattuk is. Most állnak bírójuk előtt. Nem mindegy, kinek a kezétől.

PAP Térdeljen le.

BOTT Végre. Hiszen mi mind bűnben fogantunk, de azért felelőssé tehető-e a baba, mert végül ő segít világra?

PAP Hogy jön ez ide?

BOTT Én a másvilágra segítettem őket. Annak a jobblétnek voltam a bábája, amely várja őket.

PAP Csak hihetném, hogy jobblét csakugyan.

BOTT Nekem a testükkel volt dolgom. A többi a maguk feladata volt.

PAP Miéink?

BOTT Igen. Hadvezéréké, bíróké, papoké.

PAP Ebben a sorrendben?

BOTT De tudja, én láttam a testükön, mert ezt a magamfajta észreveszi, hogy ők bizony még egyáltalán nem voltak készen a halálra. Még vártak. A testük várt, a fülük, a nyakuk, a pulzusuk. Amíg el nem dördült az első lövés. Amikor letérdelt az elitelt, majd előrebukott. A második szorította a keresztjét, úgy várt. A harmadik megnyitotta az ingét.

PAP A kegyelemre vártak, ha tudni akarja. Amit megígértek nekik, ha leteszik a fegyvert.

BOTT Kettő a szívre, egy a fejre. Azoknak könnyű.

PAP Lehet. De az egyikük térden állva ott maradt a lövések után. Várt, ez ilyenkor a kegyelem alkalma. Amikor újra lövettek.

BOTT Nekem azután ebből kellett dolgoznom. Egyenként, mindegyikkel, ahogy szembenézett velem. Az öregúr, akinek

lefújta a szél a parókáját. Aki elsírta magát a kezemben, mint egy gyerek, de megállt a szíve, mielőtt nyakcsigolyáját törtem volna.

PAP Nem, nem akarom hallani.

BOTT Hallania kell. A feketeszakállas, akinek leesett a szemüvege, s megkereste volna, hogy lássa mindvégig, ami lesz vele. Az ünneplőruhás, akinek olyan könnyű volt a teste, hogy szinte lebegett a kötélén. A vastag nyakú vörös, akivel kíméletes akartam lenni, megígértem neki, de nem tehettem, olyan kemény és kötött csuklyásizma volt.

PAP Legyen kíméletes. Ne folytassa.

BOTT Folytatnom kellett! Felmondási időben, rákényszerítve erre a munkára, ráadásul sintérlegényekkel a kezem alatt, szemben ezekkel a méltóságteljes férfiakkal, nekem, a brünni prolinak! Az egyikük beszédet tartott volna, amikor megperdültek a dobok, hogy elnyomják a hangját, a másik kezét csókolt akasztott társának, mert már senkit nem ölhetett meg az övéi közül, de egy, egyetlenegy engem is megölelt,

amikor törött bokájával leemeltem a szekérről, és hálából szinte gyöngéden pusztítottam el, különös figyelemmel szép, dús szakállára. És mondja, tisztelendő atyám, hogy Isten! Ugye Isten látja és érti is ezt, Isten, aki itt volt?

PAP Isten?

BOTT Mert én most végleg visszavonulok. Nyugdíjam van, kis házam, darabka földem. Más nem érdekel. De Isten az érdekel.

PAP Láthatta, ott volt az elítéltekkel Isten.

BOTT Igen, ott volt. És azután? És azóta? És most?

PAP Azután? Talán ott dolgozott magával.

BOTT Igen. Én is azt hiszem. Csak tudni akartam. És most indulok Brünnbe.

PAP Induljon. Isten velem.

BOTT Indulok.

PAP De akkor már menjen is! Menjen innen! Vigye el az Isten!

Függöny. Ha van.

Vége